

**A 2010-ben bevezetett vállalkozásokat terhelő különadók elemzése
adópolitikai szempontok alapján
Berki Tamás**

Közjó és Kapitalizmus Intézet
Műhelytanulmány
No. 23.

2011. április 22.

A különadók bevezetését követően készült olyan elemzés, amely a különadók makrogazdasági hatásainak vizsgálatára irányult, de ez elsősorban a költségvetési hatásokra szorított. A tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy adópolitikai célok szempontjából értékeljük a 2010-ben bevezetett vállalati különadókat. A különadókra úgy tekintünk, mint olyan tőkét terhelő adókra, amelyek az érintett ágazatokban tevékenykedő vállalkozások részéről viselkedési hatással járnak, amelyeknek fontos implikációi vannak mind a gazdasági növekedésre, mind a többi gazdasági szereplőre.

A tanulmányban abból indulunk ki, hogy milyen célokat érdemes figyelembe venni az „optimális” vállalati adózás tekintetében. A felvázolt célok alapján a különadók bevezetésének lehetséges következményei ex ante vizsgálhatóak. Továbbá, vázlatosan bemutatunk egy lehetséges különadó-alternatívát, amely a különadók által generált nem kívánatos viselkedési hatások mértékét korrigálhatja.

A tanulmány a Szerző és nem a Közjó és Kapitalizmus Intézet véleményét tükrözi!

A 2010-ben bevezetett vállalkozásokat terhelő különadók elemzése adópolitikai szempontok alapján

Berki Tamás⁺

Összefoglaló

A különadók bevezetését követően készült olyan elemzés, amely a különadók makrogazdasági hatásainak vizsgálatára irányult, de ez elsősorban a költségvetési hatásokra szorított. A tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy adópolitikai célok szempontjából értékeljük a 2010-ben bevezetett vállalati különadókat. A különadókra úgy tekintünk, mint olyan tőkét terhelő adókra, amelyek az érintett ágazatokban tevékenykedő vállalkozások részéről viselkedési hatással járnak, amelyeknek fontos implikációi vannak mind a gazdasági növekedésre, mind a többi gazdasági szereplőre.

A tanulmányban abból indulunk ki, hogy milyen célokat érdemes figyelembe venni az „optimális” vállalati adózás tekintetében. A felvázolt célok alapján a különadók bevezetésének lehetséges következményei ex ante vizsgálhatók. Továbbá, vázlatosan bemutatunk egy lehetséges különadó-alternatívát, amely a különadók által generált nem kívánatos viselkedési hatások mértékét korrigálhatja.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. A különadók törvényi szabályozása és az abból származó adóteher	4
2.1. A különadók jogszabályi környezete	4
2.2. A különadó terheinek vázlatos bemutatása	6
3. A különadók elemzése adópolitikai célok szempontjából	8
3.1. A különadók érzékelhető adóbevételt generálnak, a beszedésük költséghatékonyan történik	9
3.2. A szabályozás minimalizálja a kívánatos viselkedési formákat torzító hatásokat	13
3.2.1. Az áthárításból adódó torzítás	13
3.2.2. Holtteher-veszteség	19
3.3.3. A vállalati beruházásokat torzító hatás.....	19
3.3.4. A nemzetközi tőkeáramlásból eredő torzítási hatások	22
3.3. A szabályozás ellenősztönözzé a nem kívánatos viselkedési formákat	24
3.4. A többletteher elosztása méltányos	27
4. Összefoglalás.....	31
Irodalomjegyzék.....	32
Melléklet.....	37

⁺ Köszönettel tartozom Elek Péternek értékes észrevételeiért és megjegyzéseiért. A tanulmányban szereplő hibákért és tévedésekért kizárólag a szerző felelős. A cikk megállapításai a szerző véleményét tükrözik és nem feltétlenül azonosak a szerzőt foglalkoztató intézmény álláspontjával.

1. Bevezetés

Ebben a tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy egy adópolitikai szempontrendszer alapján értékeljük a 2010-ben bevezetésre került ágazati különadókat.¹ Abból indulunk ki, hogy az adópolitikai céloknak – legyenek annak akár instrumentális vagy normatív elemei – létezhet egy olyan figyelembe vett kívánatos kombinációja, amely hosszabb távon a társadalom jólétének maximalizálását mozdítja elő.

Alapvető viszonyítási pontként egy „optimális” tőkét terhelő adót tekintünk, amely minimalizálja az adóztatás miatt az esetek döntő többségében fellépő hatékonyságvesztést, és előmozdítja a gazdasági növekedés ütemét. A társadalom értékrendszere, valamint a gazdasági realitások, kényszerhelyzetek nem feltétlenül illeszthetők bele az instrumentális hatékonyság keretébe. Elfogadjuk, hogy az adópolitikai célok között szükségszerűen ellentmondások feszülnek. Azonban kívánatosként tekintünk arra, hogy a közpolitikai döntéseknek amellet, hogy közgazdasági értelemben megalapozottaknak kell lenniük, olyan ösztönzőket kell felkínálniuk, amelyek egyéni (vállalati) szinten is kívánatos viselkedési hatásokat eredményeznek, ugyanakkor a politikai intézményrendszer sajátos érdek- és politikai döntéshozatali struktúrájának elő kell segítenie a társadalmilag optimális szabályozást.

A különadók egy sajátos gazdasági helyzetre adott válaszként értelmezhetőek. A 2010-ben bevezetett és visszamenőleges hatályú különadók a kormányzat nyilvánvaló szándékainak megfelelően egyrészt érdemben emelték a központi költségvetés bevételeit, másrészt ideiglenes jellegűek, azaz az államháztartás hiánypálya hosszú távú fenntarthatóságához ezekre nem lesz szükség.

A különadóztatás története nem 2010-ben, hanem 2006-ban kezdődött, amely adófajta az utóbbi időben az adóztatás egyik igen gyakran alkalmazott eszköze. A 2006 óta napirenden van a vállalati különadóztatás – mint például a hitelintézeti járadék, energiaellátók különadója, társas vállalkozások különadója –, amelyet leginkább az államháztartási hiány csökkentése, kisebb részben pedig a munka- és tőke adóterhelése közti különbség közelítése motivál. A különadózás politikailag is a legkisebb ellenállás felé mutatott, élvezve a közvélemény támogatását.

A fenti megfontolások fényében célunk a különadózás szerteágazó várható hatásainak vizsgálata, illetve adópolitikai szempontok szerinti ex ante jellegű értékelése. Észben tartva a tanulmány terjedelmi korlátait – nem vagy csak érintőlegesen vizsgáljuk az adórendszer egészét hatékonyság szempontjából, ugyanakkor behatóan kívánunk foglalkozni a különadó társasági nyereségadóval kapcsolatos interakcióival, hogy pontosabb képet kaphassunk a vállalati adóterhelésről.

¹ A köznyelv a különadókat válságadóként is emlegeti. A törvényi (hivatalos) megnevezése viszont a különadó kifejezést használja (egyes ágazatokat terhelő különadók, pénzügyi szervezetek különadója). A továbbiakban a válságadó és különadó alatt ugyanazt a fogalmat értjük. A tanulmányban a különadók közé soroljuk a pénzügyi szervezetek különadóját is.

2. A különadók törvényi szabályozása és az abból származó adóteher

2.1. A különadók jogszabályi környezete

2010-ben hatályba lépett a bolti kiskereskedelmi, a távközlési és az energiaellátó vállalkozói tevékenységet sújtó különadó – az egyes ágazatokat terhelő különadóról szóló 2010. évi XCIV. törvényben foglaltak értelmében –, valamint a pénzügyi szervezeteket terhelő különadó, amelyet az államháztartás egyensúlyát javító különadóról és járadékról szóló 2006. évi LIX. törvény 4. §-a szabályoz.² A szóban forgó törvények értelmében az érintett vállalkozásoknak többlet adófizetési kötelezettsége keletkezett a 2010-es adóévben. A következő részben a törvények tartalmának ismertetésekor a 2011. január 1-i állapotot vesszük figyelembe.

Az ágazati különadók adóalapja mindhárom esetben az adott tevékenységekből származó nettó árbevétel³, ez leginkább a bolti kiskereskedelmi tevékenység esetében egyértelmű, a távközlési ágazatban tevékenykedő vállalkozásoknak kizárólag a hírközlési tevékenységből származó nettó árbevétel után keletkezik adófizetési kötelezettségük. Az energiaellátó vállalkozási tevékenység fogalmát a távhőszolgáltatás versenyképesebbé tételéről szóló 2008. évi LXVII. törvény definiálja. Eszerint azonban már nem csak azok fizetik az energiaellátók különadóját, akik a zérusnál az energiaellátók jövedelemadóját⁴ is fizették, mivel a Robin Hood-adó a profitot – az energiaellátó tevékenység adózás előtti eredményét – terheli.

Az ágazati különadók mértékét tekintve mindhárom ágazatban tevékenykedő vállalkozásoknál a különadó az adóalapra nézve progresszív, a progresszió mértékében ágazatonként azonban jelentősebb különbségek fedezhetőek fel. A kiskereskedelem területén a sávos progresszió a következőképpen fest: 500 millió Ft árbevétel alatt az adó mértéke 0%, 500 millió és 30 milliárd Ft között 0,1%, 30 milliárd és 100 milliárd Ft között pedig 2,5%. Távközlési tevékenységet végző vállalatok esetében 500 millió Ft-os nettó árbevétel alatt nem keletkezik adófizetési kötelezettség, 500 millió és 5 milliárd Ft közötti részre 4,5%, 5 milliárd Ft feletti adóalapra pedig 6,5%. Energiaellátó vállalkozási tevékenység végzése esetében az adó mértéke az adóalap 5 milliárd forintot meg nem haladó része után 0,3%, az 5 milliárd forintot meghaladó része után pedig 1,05%.⁵ Megjegyzendő, hogy potenciális adóalanyok nemcsak a kettős könyvvizetésű társas vállalkozások, hanem az egyszerűsített vállalkozói adót (eva) fizető társas és egyéni vállalkozások is, de ezek a vállalkozások nem fizetnek különadót, mivel éves (bruttó) árbevételük nem haladja meg a 25 millió Ft-ot, illetve közöttük nem található olyan, aki energiaellátással foglalkozna.⁶

² A pénzügyi szervezetek különadójára a továbbiakban bankadó elnevezéssel hivatkozunk a rövidítés kedvéért – még ha ez kissé felületes is –, az egyes ágazatokat terhelő különadókra pedig ágazati különadóként az előzőhöz hasonló indokból. Különadók alatt, ahol nem jelezzük külön, mind a négy különadót értjük.

³ A befizetendő általános forgalmi adó nélkül számított bevétel. A továbbiakban árbevétel alatt a nettó árbevételt értjük.

⁴ A köznyelv az energiaellátók jövedelemadóját, amely szintén egy különadó, Robin Hood-adóként emlegeti.

⁵ A kormányzatot észrevehetően az a cél vezérelte az adókulcsok (progresszió) mértékének változtatására benyújtott módosító indítványokkal, hogy az ágazatonként rögzített adóbevételi cél az eredeti indítványhoz képest ne változzon. Vélhetően nem vették figyelembe azt, hogy egy-egy érintett ágazaton belül az különadó-terhek eloszlása hogyan módosul.

⁶ Jellemzően nem a különadóval érintett ágazatokban tevékenykednek az eva adóalanyok.

A törvényjavaslat a progresszív adómérték miatti adóoptimalizálást a kapcsolt vállalkozások⁷ adóalapjának együttes számításával próbálja csökkenteni. A progresszió a magasabb adókulcsok alá eső jelentős árbevételű vállalkozásokat, adófizetési kötelezettségük csökkentése érdekében arra ösztönzi, hogy több kisebb vállalattá alakuljanak át. Mindhárom ágazati különadónál az adózás előtti eredmény terhére elszámolható a különadó mértéke, amely összességében a vállalkozások által közvetlenül fizetendő effektív adóterhet, a különadó összegének és a társasági adó kulcsának szorzatának mértékével mérsékli.

A pénzügyi szervezetek különadója gyakorlatilag a pénzügyi szektorban tevékenykedő összes vállalkozást érinti. Az adó mértéke és az adó alapja azonban változó annak fényében, hogy milyen tevékenységet végez egy adott pénzügyi vállalkozás. A hitelintézetek esetében az adóalap a módosított mérlegfőösszeg. Az 50 milliárd Ft-ot meg nem haladó adóalapra vonatkozó adókulcs 0,15%, az e feletti összegre 0,53%. Az adóalapból levonhatóak azok az elemek, amelyek egy-egy bank Európai Unió területén működő leánybankjaival szemben fennálló követeléseit testesítik meg (kölcsoöntőke, bankközi hitel, értékpapír, részvény), illetve más Európai Unió területén működő pénzügyi szervezet által kibocsátott részvényt és hitelviszonyt megtestesítő értékpapír birtoklása. A mérlegfőösszeget módosító tételek tekintetében a jogalkotó különbséget tesz az Európai Unió területén és az azon kívül elhelyezkedő adósok között. Azaz, az EU-n kívülre közvetített állomány – szemben az Európai Unión belülrre közvetített állománnyal – nem csökkenti a mérlegfőösszeget.

Egy 2010 novemberében beterjesztett és elfogadott módosító javaslat szerint egy új adó keletkezik, amely kizárólag a hitelintézeteket terheli, és mind jogilag, mind logikailag a bankadó előtt kell teljesíteni az ebből származó adófizetési kötelezettséget. Ez az ún. hitelintézeti különadó, amelyet a társasági adóhoz hasonlóan az adózás előtti eredmény terhére kell teljesíteni, mértéke 30%. A hitelintézeti különadó összege nem lehet nagyobb, mint a különadóé, és le is vonható ez utóbbiból. A hitelintézeti különadó ezért csak számviteli és jogi értelemben releváns kategória, mert az adóterhelés szintjét a mérlegfőösszeg-alapú bankadó határozza meg. Megjegyzendő, hogy a hitelintézetek különadója nem egy valódi profitadó.⁸ A pénzügyi tevékenységet végző vállalkozások is elszámolhatják a különadót az adózás előtti eredmény terhére, ami a társasági adófizetési kötelezettséget csökkenti a jelenben, illetve a jövőben.

Az adóbevételben nagy súlyt képviselő másik pénzügyi területet a biztosítás jelenti. A biztosítók esetében az adóalap egymilliárd forintot meg nem haladó része után 1,5%, 8 milliárdot meg nem haladó része után 3%, az e feletti összegre 6,4% adókulcs érvényes. Az különadó-fizetési kötelezettséggel terhelt egyéb pénzügyi szervezetek közé tartoznak a pénzügyi vállalkozások, árutőzsdéi szolgáltatók, befektetési alapkezelők, befektetési vállalkozások és a tőzsde. A vonatkozó jogszabály az adóalapjuk után (korrigált árbevétel, a kamat-, valamint a díj- és jutalékeredmény) más-más mértékű adót állapít meg, amely a kategóriák jellemző árbevételi adataiból indul ki.⁹

⁷ A kapcsolt vállalkozás fogalmát a társasági és osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény 4. §. 23. pontja szabályozza. Lényegében a kapcsolt vállalkozás más vállalkozás/adózó többségi befolyása alatt áll. Ilyen viszonyban állnak egymással az anyavállalat és annak leányvállalatai.

⁸ A mérlegfőösszeg-alapú adóhoz képest a profitadó eredménysemlegességet jelentene, és javítaná az eredményszerkezetet.

⁹ Az egyéb pénzügyi szervezetek és a biztosítók a továbbiakban nem foglalkozunk, mivel a pénzügyi szervezetek különadójának a legnagyobb részét a hitelintézetek fizetik.

1. táblázat: A pénzügyi szervezetek különadó-fizetési kötelezettsége, 2010

	Fizetendő adó (milliárd Ft)
Hitelintézetek	124,9
Biztosítók	34,2
Egyéb pénzügyi szervezetek	
pénzügyi vállalkozások	13,2
befektetési vállalkozások	1,1
tőzsde	0,2
árutőzsdei szolgáltatók	4,8
pénzügyi közvetítők	2,5
befektetési alapkezelők	2,2
Összesen	183,0

Forrás: MKKT (2010a)

Megjegyzés: az MKKT frissebb (2010 végi) részletes becslése nem áll rendelkezésre.

A pénzügyi szervezetek különadójának adóelőlegét négy egyenlő részletben, a negyedévek utolsó hónapjának 10. napjáig kell megfizetni. Az ágazati különadók esetén az adóelőleg-fizetési kötelezettséget két egyenlő részletben, az adóév hetedik hónapjának 20. napjáig és 10. hónapjának 20. napjáig kell teljesíteni.¹⁰

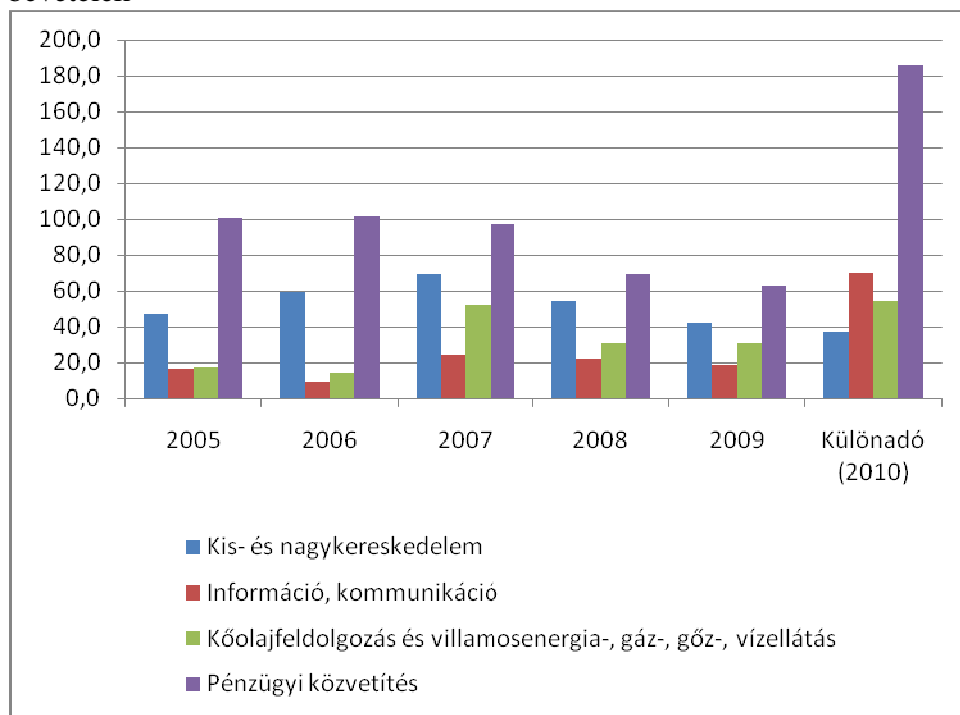
2.2. A különadó terheinek vázlatos bemutatása

A vállalati adóterhelés változásának bemutatásához a beterjesztett 2011-es költségvetés vonatkozó számait, valamint a Magyar Köztársaság Költségvetési Tanácsának (MKKT) különböző jelentéseit használjuk fel, utóbbi törvényi feladatánál fogva, részletes hatásvizsgálatokat készített az adótörvények költségvetési hatásairól. A 2010-es pénzforgalmi adatok alapján a központi költségvetésnek a különadókból 335 milliárd Ft, a társasági adóból pedig 323 milliárd Ft bevétele származott.¹¹ Óvatosan le lehet vonni azt a következtetést, hogy a vállalatok közvetlen adóterhelése – viselkedési hatások és helyi adók nélkül – jelentős mértékben növekszik.

¹⁰ Az eltérő adóévet választó adózók, valamint azoknál, akiknél az adóévet megelőző adóév 12 hónapnál rövidebb ettől eltérő adóelőleg-fizetési szabályok vonatkoznak.

¹¹ Lásd az államháztartás központi alrendszerének 2010-es előzetes mérlegét: http://www.ngm.gov.hu/data/cms2089822/mrg2010_12.pdf.

1. ábra: Társasági adóbevételek (2005–2009) és a különadókból várható költségvetési bevételek (2010)

Forrás: APEH társasági adó gyorsjelentések és MKKT [2010b] és [2010d].

Megjegyzés: Az ágazatokba tartozó vállalkozások köre bővebb, mint a különadó-fizetésre kötelezettek köre.

A négy ágazati különadónál érdemes vizsgálni az adófizetési koncentráció mértékét. Nem áll rendelkezésünkre egyedi vállalati (bevallási) adatokat tartalmazó adatforrás, amely alapján nagyságrendileg és viszonylag egyszerűen becsülhető lenne az ágazati adófizetés, de az MKKT (2010b) az ágazatonkénti bevételi előrejelzés mellett az adófizetés koncentrációjának mértékére vonatkozóan is közölt információkat.¹² Ezek szerint (MKKT [2010b]) „a bolti kiskereskedelem esetén az 1500 adófizetőből 11 darab (öt élelmiszer jellegű vegyeskereskedelmi, kettő üzemanyag-kiskereskedelmi és négy gépjármű-kereskedelmi vállalkozás) árbevétele nagyobb 100 milliárd Ft-nál, és ők fizetik az adó több mint 90%-át. A távközlési ágazatban az 5 milliárd Ft feletti árbevételű 15 vállalat fizeti az ágazatra jutó adótömeg közel 97%-át. Az energiaellátókra vonatkozó adó a lineáris adómérték miatt kevésbé koncentrált, az első öt legnagyobb árbevételű céget a teljes adótömeg 61%-a, az első húsz pedig 85%-a terheli.” Azaz, körülbelül ötven vállalkozás fizeti be a különadó több mint 90%-át. A pénzügyi szervezetek különadójánál hasonló lehet a helyzet, mivel egyrészt az MKKT (2010a) becslése szerint a hitelintézetek és a fióktelepek 2010-ben várhatóan a teljes ágazati különadó-bevétel 65%-át, a biztosítók pedig közel 19%-át fizetik be, másrészt, a hitelintézetek száma 38, a fióktelepeké 10, valamint a biztosítási piacon a részvénytársasági formában működő biztosító intézetek száma pedig 32.¹³ Tehát a különadó-terhelés nagymértékben koncentrálódik mind a négy érintett ágazatban.

¹² Csupán a benyújtott törvényjavaslathoz állnak rendelkezésre részletesebb, az MKKT-tól származó információk. A különadók végleges szabályozása ettől valamelyest eltérő (pl. adóalanyok köre, adókulcsok), de nagyságrendileg az adófizetés koncentrációjának bemutatását ennek ellenére jól szemlélteti.

¹³ Lásd Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének honlapján található információkat:

- http://www.pszaf.hu/bal_menu/jelentesek_statistikak/statistikak/bankszektor
- http://www.pszaf.hu/bal_menu/piaci_szereplok/felugyelt_intezmenyek.

3. A különadók elemzése adópolitikai célok szempontjából

Rátérve a különadók részletes tárgyalására, először is definiálunk egy elemzési keretet, amelyen belül az elemzési részben a különadókkal kapcsolatos empirikus vizsgálódásainkat fogjuk végezni. Alapvetően azt a kérdést ésszerű feltenni, hogy milyen szempontokat érdemes a döntéshozóknak figyelembe venni, amennyiben egy új, a tőkét sújtó különadót kívánnak bevezetni az adórendszerbe. Ha a pozitív közgazdaságtan talaján mozgunk, akkor ezt a kérdést célszerű úgy megfogalmazni, hogy milyen egy optimális tőkeadó. Azonban nem csupán az instrumentális tényezők dominálnak az adózás tekintetében. Normatív kérdéseket is föl lehet vetni – például azt, hogy milyen adóterhelés méltányos a vállalati szektorban ellentétben azzal a pozitív közgazdaságtan lényegi kérdésével, hogy a hatékonysági szempontok milyen adóterhelést indokolnak ugyanott – és a normatív nézőpont könnyen konfliktusba kerülhet hatékonysági megfontolásokkal. Elegendő csak a társadalom értékrendszerére, vagy az elosztás igazságos, méltányos voltára gondolni.

Az adóztatás a jóléti transzferekkel együttesen biztosítják a jövedelmek újraelosztását. Ezáltal előteremthető a szükséges forrás a közösségi kiadások fedezetére, de egyúttal befolyással van a gazdasági szereplők viselkedésére. Minket ez utóbbi érdekel leginkább. Nem vizsgáljuk azt, hogy szükséges volt-e, indokolható volt-e a különadók ilyen formában történt bevezetése a közpénzügyi fenntarthatóság érdekében, illetve azt, hogy milyen alternatíva képzelhető el egy bonyolult adórendszeren belül; de azt sem firtatjuk, hogy különböző állami szolgáltatások, közjavak iránti kereslet indokolja-e ezt. A közjavak iránti keresletet, és az e mögött meghúzódó társadalmi preferenciákat, valamint további befolyásoló tényezőket, mint például a politikai erőviszonyokat adottnak tekintjük.

Egy adórendszer akkor hatékony, ha az adott szintű adóbevétel eléréséhez a társadalmi költségek a lehető legkisebbek. Ebben benne foglaltatik az adóigazgatás költsége, a megfelelés (*compliance*) költsége és az adókivetés miatt fellépő többletterhek, vagy más néven a holtteher-veszteség. Ez utóbbi az új adónak a gazdasági szereplők optimális viselkedését torzító hatása miatt lép fel. Nem célunk a különadót az egész fennálló adórendszer szempontjából megítélni, de ez a szempont nem is hagyható figyelmen kívül teljes mértékben. Az adóztatás gazdasági növekedést befolyásoló hatása szintén lényeges kérdés, az optimális adóztatás elméletének külön ága foglalkozik ezzel a problémával. A viselkedési hatások¹⁴ által a tőkeadónál nem pusztán a tőke érintett, hanem a munka is, amennyiben a többletterheket közösen „kényszerülnek” viselni. Azaz az optimális adóztatás vizsgálódási területe részben áttevődik a tőke-munka, mint termelési tényezők közötti kölcsönkapcsolatokra. A hatékonyságot csökkentő viselkedési hatások közé tartozik az adóelkerülés, mint nem legális alkalmazkodási lehetőség, amelynek alkalmazását az érintett vállalatok mérlegelni fogják.

Ha önmagán is vizsgáljuk a különadók jóléti hatásait, és a vállalati adóztatás kérdéskörén belül maradunk, az is vizsgálható, hogy milyen alternatív tőkét terhelő adó, adóalap jöhetne szóba, ha ugyanazt a szintű bevételt várjuk el, de kisebb társadalmi költséggel (kisebb mértékű gazdaági torzítással) tesszük.

¹⁴ Minden olyan gazdasági-társadalmi hatást viselkedési hatásnak tekintünk, amely a különadók bevezetése miatt közvetlenül vagy közvetve érintett gazdasági szereplő magatartásának megváltozásából származik.

Az előbb ismertetett, az elemzésbe bevonandó társadalmi és gazdasági szempontokra az adópolitikáról szóló szakirodalom figyelme természetesen kiterjed. A következő struktúrában vizsgáljuk a különadókat, konkrétan, a következő kérdésekhez, mint kívánatos általános adópolitikai célokhoz csoportosítjuk a fentebb említett megfontolásokat:

1. az adóból érzékelhető bevétel származzon, illetve az adó beszedése költséghatékonyan történjen;
2. minimalizálja kívánatos viselkedési formákat torzító hatások mértékét;
3. ellenőztönözze a nem kívánatos viselkedési formákat;
4. a többletterhek elosztása igazságos, méltányos.

A különadók adópolitikai célok szempontjából történő elemzését a vonatkozó elméleti megfontolásokkal párhuzamosan fogjuk végezni. Az 1. és 2. pontok leginkább az adózás hatékonysági kérdéseivel kapcsolódnak, és elsősorban a gazdasági torzító hatásokat veszi sorra. A 3. és 4. pontnál inkább a normatív kérdések fogják az elemzés tárgyát képezni. A 3. pontnál kísérünk meg egy elméletileg konzisztens és a különadónál kisebb hatékonyságvesztéssel járó tőkeadó felvázolni a vállalati adózással foglalkozó irodalom, valamint az első két pont fontosabb megállapításaira építve.

3.1. A különadók érzékelhető adóbevételt generálnak, a beszedésük költséghatékonyan történik

Egy adórendszer egyik hatékonysági kritériuma az, hogy működtetése során a lehető legkisebb költséget terhel az adót ténylegesen befizetőkre és az adóhatóságokra. Általánosságban elmondható, hogy az adórendszeren belül törekedni kell minél kevesebb adótétel kivetésére, úgy hogy az adók alapjai minél szélesebbek, hogy megfelelő mértékű bevétel származzon belőlük (Johansson et al. [2008]).¹⁵

Amennyiben egy adott adóból származó bevétel összege stabilan meghaladja a GDP egy százalékát, akkor az már ennek alapján szignifikáns bevételnek számít a szakirodalom szerint (lásd Bakos et al. [2008]). Ellenben a fenti arányt nem meghaladó bevétel esetében a szóban forgó adóra kisadóként tekintünk. Mivel a kisadóból származó bevétel igen alacsony megállapítható, hogy – egy széles adóalapra és homogén adóalanyi körre kivetett jelentős mértékű adóhoz viszonyítva (pl. forgalmi adók) – az adóadminisztráció költsége – mind a beszedés, mind a teljesítés – a bevételhez mérten relatíve magas. Kisadók kivetése elsősorban piaci kudarcok korrigálásának céljából indokolható (pl. ökoadó, termékadó), mert a költségeihez mérten érdemi bevételt nem hoz.

A leggyakrabban alkalmazott adónem a társasági adó, mely egy profit alapú adó, az adózás előtti eredményt terheli.¹⁶ Az ebből származó adóbevételek leginkább az üzleti ciklusok menetének alakulásával változnak, de hosszabb távon a gazdasági növekedés mértékével arányosan alakulnak feltéve, hogy a törvényi szabályozása változatlan. A bevétel az üzleti

¹⁵ Ez egyben egyet jelent azzal, hogy a kivételeket nevesítő szabályok és az adóalapot módosító tételek viszonylag alacsony, tehát a célzott támogatások nem az adórendszer keretein belül valósulnak meg.

¹⁶ Egy másik gyakran alkalmazott adófajta az osztalékadó, amely a tőketulajdonosok (részvényesek, tagok) számára kifizetett nyereségrészesedés, amelyet általában a korábbi évek adózott eredménye terhére teljesítenek. Az osztalékadónak a teljes adórendszer hatékonyságának vizsgálatánál lehet jelentősége, így nem foglalkozunk vele a tanulmányban.

ciklusok miatt igen hektikusan változhat a többi adónemhez képest.¹⁷ A társasági adóból - mint a legfontosabb vállalati adó – származó bevétel mértéke a GDP 2-2,5%-a felett alakul az Európai Unió tagállamaiban (Európai Bizottság [2010]). A korábban bevezetett különadókkal szemben a négy ágazati különadó összességében a GDP 1%-át meghaladó mértékű bevételt produkált 2010-ben és várhatóan az elkövetkező években is. A társasági adóval ellentétben, mivel az adó alapja (nettó árbevétel, korrigált mérlegfőösszeg) egy igen stabil változó, így az kevésbé van kitéve az üzleti ciklusok változásának átlagos gazdasági körülmények között, mint általában jövedelemadók alapja.¹⁸ Még a pénzügyi-gazdasági válság eddigi legerőteljesebb visszaesést hozó esztendeje alatt sem csökkentek a különadó adóalapjai nagyobb mértékben, mint a nominális GDP ugyanebben az évben.¹⁹ Az ágazati adóalapok nagyfokú stabilitása magas szintű aggregáltsági fokával magyarázható. A mérlegfőösszeg alapú adó – révén, hogy az egy állományi (*stock*) típusú változó – szemben az árbevétellel, ami folyó (*flow*) változó – az árbevétel-alapúnál még stabilabb adóalap, amit ráadásul kisszámú tétel módosít.²⁰

Egy adószabály változásánál adminisztratív tehernövekedés alatt azt értjük, hogy milyen új költségeket okoz a változás (az új szabályozás értelmezése, alkalmazkodás a szabályokhoz). Az adójogszabályok kialakítása során az adminisztratív terhek optimalizálásánál csak azokat a költségeket kell figyelembe venni, amelyek csak és kizárólag a törvény által előírt kötelezettség miatt merülnek fel, más egyéb okok miatt is felmerülőket nem (Benczúr et al. [2010]).²¹ Vagyis csak és kizárólag a nettó költségnövekmény mértékét kell figyelembe venni a különadók adminisztrációs terheinek vizsgálatakor. Egy adóváltozásnál ilyenek például a szabályozás megismerése, bevallás, adóelkerülés (lásd később), de ezek csak egyszeri költségek, mert adó következő bevallásának és megfizetésének időpontjára már internalizálásra kerülnek.

Az adóadminisztráció legfontosabb költségét az adóhatóság kiadásai jelentik. Az adóhatóság kiadásait csökkenti, ha kis számú és kevésbé bonyolult (és terjedelmes) adóbevallást kell feldolgozni, illetve az adózók ellenőrzési költsége az előbbi okok miatt mérsékelte. Ez utóbbi összefügg azzal, hogy a bonyolult adóbevallási séma (kedvezmények igénybe vételének lehetősége, kivételek, nem egyértelmű adóalap, illetve adóalanyiság) automatikusan megnöveli az adóadminisztráció költségeit, amely különösen a kis- és középvállalkozások számára hűsbavágó (Európai Bizottság [2004]). Továbbá, fontos lehet tisztázni, hogy milyen célt szolgálnak a vállalati adózáson belül érvényesíthető kedvezmények, kiket akar preferálni az adóalanyok közül, és azt is, hogy a fontosnak ítélt célok valóban megvalósulnak-e az adórendszer keretein belül, és nem célszerűbb-e azon kívül érvényesíteni azokat. Ezen szempontok együttes figyelembe vétele alapján lehet csupán érdemben megítélni az adóbeszedés költséghatékonyosságát egy-egy adónemnél. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a

¹⁷ Magyarországon a társasági adóbevétel előrejelzése a bonyolult szabályozás miatt (pl. nagyszámú adózás előtti eredményt módosító tétel), a speciális adóbeszedési technika (pl. adóelőleg-fizetés, feltöltési kötelezettség, a bevallási adatok csak nagy késéssel állnak rendelkezésre) általában nem könnyű feladat, különösen a többi adónem előrejelzéséhez viszonyítva. Ennek megfelelően kevésbé a megbízható a bevételi tervek teljesülése a költségvetés tervezésekor.

¹⁸ A társasági adóból származó bevételek a 2000-es években igen volatilisnak bizonyultak, a GDP 1,5-2,5%-a között mozogtak a pénzforgalmi adatok alapján.

¹⁹ Lásd APEH társasági adó gyorsjelentések, PSZÁF mérlegfőösszeg-statisztikák és KSH nemzeti számla statisztikák.

²⁰ Ha a bevételek maximalizálását tartjuk szem előtt, akkor minél kevésbé változékony adóalapra érdemes az adót kivetni és erre az állományi változók alkalmasak. A különadók az elvárt mértékű költségvetési bevételek biztosítására valóban alkalmasak, mert üzleti ciklusoktól is jóval kevésbé függenek, mint a társasági adó.

²¹ A gyakorlatban szinte minden évben módosul a legtöbb adótörvény, néha radikális változtatások is történnek, vagyis a szóban forgó költségek folyamatosan, de eltérő mértékben újratermelődnek.

legfontosabb tőkejövedelmet terhelő adóval, a társasági adóval kapcsolatos szabályozással együtt érdemes értékelni a különadókat adóadminisztrációs szempontból.

A magyar különadónál az adóalapok, mint a nettó árbevétel vagy a mérlegfőösszeg egyszerű, átlátható és mind közgazdaságilag, mind számvitelileg jól megragadható kategóriák. A nettó árbevétel és a (hitelintézeti) mérlegfőösszegek évközben is jól nyomon követhetők: a nettó árbevétel alakulása pl. a havi áfa befizetések alapján, a mérlegfőösszeg pedig a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (PSZÁF) benyújtandó negyedéves, nagy részletezettségű adatszolgáltatási kötelezettség alapján (lásd „A hitelintézeti szektor adatai” statisztikákat).²² Az adóalanyok száma viszonylag csekély – az adóbevétel legalább 90%-át 50-60 vállalkozás fizeti, amely az adófizetési kötelezettség igen koncentrált az adó erősen progresszív jellegéből adódóan. Az igen kisszámú és relatíve sok adót fizető adóalany ellenőrizhetősége nem igényel érdemi többlet-erőfeszítést, kisszámú adóbevallást kell csupán vizsgálni. Mind a pénzügyi szervezetek különadójának, mind a többi ágazati különadó adóbevallási sorainak száma húsz körül mozog, amelyhez képest a társasági adóbevallásban kitölthető/kitöltendő sorok száma akár az előbbiek többszörösét is elérheti.²³

A vállalkozások adófizetési kötelezettségének vannak járulékos költségei, amelyek nagysága az általuk befizetett adó mértékéhez viszonyítva egyáltalán nem mindegy, hogy mekkora, hiszen a kötelezettség teljesítése erőforrások elvonását jelenti produktív területektől. A vállalkozások adminisztratív terhei sok-sok költségelemből állnak össze. A legfontosabb költségelem az adók számával függ össze, az adóbevallás elkészítésének és benyújtásának körülményeivel, valamint az adórendszer egyszerűségével. Eleget kell tenni a hatóságok felé bizonyos adatszolgáltatási kötelezettségeknek, adóelőleget kell fizetni, ki kell tölteni a bevallási ívet, meg kell ismerkedni a friss adószabályokkal, értelmezni kell azokat, satöbbi (Deloitte [2009]). Továbbá, a fizetendő többletadó mértékének függvényében meg kell határozni a legális adóoptimalizációra (adózási kiskapuk használása, illetve arbitrázslehetőségek az adórendszeren keresztül) fordított erőfeszítés mértékét. Az illegális adóelkerülés (*tax evasion*) lehetőségét is mérlegelhetik a vállalkozások, amiről annak függvényében fognak dönteni, hogy az adófizetés maradéktalan teljesítéséhez mérten mennyi adó is takarítható meg. Ez az adó mértékén és az adóhatósági ellenőrzések alaposágán, gyakoriságán, valamint a kilátásba helyezett büntetés mértékén múlik.

A különadókkal érintett vállalkozásoknak érdemben nem keletkezik érdemi adminisztratív többletfeladata az adó teljesítésével kapcsolatban.²⁴ Az adózók számára gyakorlatilag nem keletkezik (nettó) adatszolgáltatási többlet-kötelezettség, az adókatóriák a jelentési kötelezettségekben (eredmény-kimutatás, mérlegbeszámoló) szerepeltetendőket használják fel. Az adót döntő mértékben nagyvállalatok fizetik meg, amiknek a kis és középvállalkozásokhoz képest relatíve alacsonyabb költséget jelent.²⁵ Mivel a különadó-

²² A statisztika megtalálható:

http://www.pszaf.hu/bal_menu/jelentesek_statisztikak/statisztikak/hiteladat_bev.html (letöltve: 2010. 03. 01.)

²³ A 1029-s bevallás ív a kettős könyvvezetésű társas vállalkozások társasági adó, a 1091-es az egyes ágazatokat terhelő különadók, az 11P90-es pedig a pénzügy szervezetek különadója adóbevallási íve. A bevallási ívek a keretprogrammal egyetemben letölthetőek az adóhatóság honlapjáról.

²⁴ Azonban az adminisztratív terhek nemzetközi összehasonlításban Magyarországon igen magasnak mondhatóak (lásd részletesebben Deloitte [2009]). A HÉTFA Kutatóintézet [2010] egy friss felmérése szerint a második legfontosabb vállalkozói elvárás az állammal szemben az adminisztrációs terhek csökkentése: az adózás és foglalkoztatás szabályainak egyszerűsítése, és a szabályozási környezet kiszámíthatóságának javítása. A legfontosabb elvárás az adó- és járulékkerhek érdemi csökkentése.

²⁵ A kis- vagy középvállalkozásnak fogalmának meghatározását lásd a kis és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény 3. §-át.

köteles tevékenységet végző vállalkozások közül csak azoknak kell adóbevallást készíteni, akiknek nulla Ft-nál nagyobb adófizetési kötelezettsége keletkezik, így a kisebb árbevételű vállalkozásokat egyáltalán nem terhelik különadókkal kapcsolatos adóadminisztrációs költségek. Egyedüli kivételt ez alól a hitelintézetek és a biztosítók jelentik, mert amennyiben rendelkeznek kapcsolt vállalkozásokkal, akkor az anyavállalat adóalapját (mérlegfőösszegét) csökkenteni lehet a kapcsolat vállalkozások korábban ismertett bizonyos tételeivel. Azonban ez sem emeli érdemben a vállaltok a költségeit, mert a PSZÁF felé negyedéves részletes jelentési kötelezettségük alapján viszonylag egyszerűen összeállítható.

Azonban a már bemutatott nagyfokú adófizetési koncentráció (egy effektív adófizető vállalkozásra jutó adófizetési kötelezettség) egyben azt is jelenti, hogy a vállalkozásoknak érdemes energiákat fektetni az adózási kiskapuk felderítésére. Ennek kézenfekvő esete az, hogy amennyiben a vállalkozás kapcsolt vállalkozással is rendelkezik, akkor a vállalatcsoport adófizetését együttesen lehet minimalizálni. Felmerülhet az adóelkerülés lehetősége is, amennyiben az adóterhelés mértékét és az adófizetés nem legális eszközökkel való minimalizálásának kockázatait vállalatspecifikusan úgy ítélnék meg (pl. Krekó – P. Kiss, [2008]). Azt az adózási kiskaput, miszerint a progresszió miatt ösztönözve vannak a nagyobb cégek a vállalkozásuk feldarabolására, illetve a meglévő kapcsolt vállalkozásuk felé adóalap átcsoportosításra, hogy ezáltal összességében adót takarítsanak meg, a törvény bezárta (APEH [2010]). Az adóalap eltitkolása a viszonylag egyértelmű és gyakran figyelemmel követett adóalapok miatt igen nagy kockázattal bír. Az évközi információk alapján az adóhatság már viszonylag korán információt szerezhet az esetleges „adómeztakarítási” szándékról.

A különadó-szabályozás leginkább neuralgikus pontja az adóköteles tevékenység meghatározása. Az ágazati különadók adóköteles tevékenységek törvényi meghatározása (energiaellátó, kiskereskedelmi és távközlési tevékenységek) ugyanis nem teljesen egyértelmű. Ahogy az APEH [2010] iránymutatása a bolti kiskereskedelmi tevékenységgel kapcsolatban fogalmaz: „Az adókötelezettség tehát [...] a közvetlenül a fogyasztónak történő kicsinybeni (sic!) értékesítést terheli, s nem adóköteles például a nagykereskedelmi értékesítés (a viszonteladónak, más nagykereskedőnek történő eladás). Adóköteles viszont az, ha a termelő közvetlenül a végső fogyasztónak értékesít saját boltjában vagy közvetlenül raktárából.” Hasonlóan körülményes a távközlési tevékenység meghatározása (lásd APEH, [2010]). Mindenesre, ha egy vállalkozásnak különadó-köteles tevékenység mellett van másik tevékenysége, akkor az akár adóelkerülés révén, illetve a nem különadó-köteles tevékenység árbevételének növelésével hozzájárulhat ahhoz, hogy az adófizetési kötelezettségét minimalizálja. Ez utóbbi legális erőforrás reallokáció racionális alapja az, hogy az adómeztakarítás ellensúlyozhatja a főtevékenységhez várhatóan kevésbé nyereséges kiegészítő tevékenység végzését.

Nem szabad elfeledkezni arról, hogy egy új adónem bevezetése *ceteris paribus* szükségszerűen növeli az adminisztráció költségeit. Ezért érdemes lehet összevetni a társasági nyereségadó és különadó együttes tehernövekményét azzal az alternatív szabályozással, amelynek keretében a társasági adót alakítanánk úgy át, hogy többé-kevésbé megvalósítsa különadóval kapcsolatos kormányzati célokat.

3.2. A szabályozás minimalizálja a kívánatos viselkedési formákat torzító hatásokat

3.2.1. Az áthárításból adódó torzítás

Az incidencia és adóterhelés fogalmakat gyakran nem használják a tanulmányokban egyértelműen, vagy számos esetben ugyanazt értik a két koncepció alatt. A két fogalom alatt mi nem ugyanazt értjük, a kettő közötti különbséget alapvetően az idő dimenziója mentén, a gazdasági szereplők alkalmazkodásának lefutása alapján ragadjuk meg. Eszerint három fogalmat és fázist különböztetünk meg:²⁶

- Törvényen alapuló (jogi) adófizetési kötelezettségről akkor beszélünk egy adóalany esetében, ha annak kell az adófizetési kötelezettséget teljesíteni. A törvényi kötelezettség vajmi keveset mond arról, hogy valójában ki is viseli a terhet. Ezt jól lehet szemléltetni a direkt és indirekt típusú adók²⁷ elkülönítésével, hiszen a direkt adókkal ellentétben az indirekt adónál a formális teljesítési kötelezettség és a tényleges adóteher elválik egymástól (pl. az általános forgalmi adót ugyan a vállalkozások teljesítik, de azt az esetek döntő többségében nagyrészt át is hárítják a termékek fogyasztóira), szemben a közvetlen adókkal, ahol ez nem egyértelmű.
- Kezdeti adóincidencia alatt azt értjük, hogy egy adott adóval sújtott termék vagy termelési tényező piacán pusztán a rövid távon érvényesülő kereslet-kínálat viszonya hogyan alokálja a különböző gazdasági aktorok közötti az adó miatt keletkező terheket.
- A végső adóterhelés azt mutatja meg, hogy a gazdasági szereplők adózás utáni jövedelme miképpen változik az adó miatt megváltozó viselkedési minták hatására, aminek eredményeképpen egy új egyensúlyi állapot jön létre az adóemelésről közvetve vagy közvetlenül érintett különböző piacokon. Tehát az adóterhelést úgy határozzuk meg, mint a hosszabb távon kialakuló új egyensúlyi állapot által meghatározott többletterhelés-elosztást.

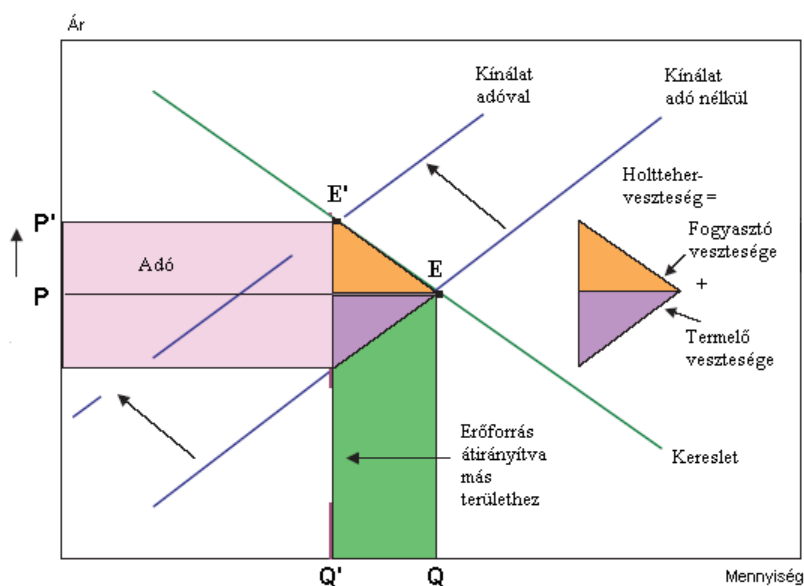
Tehát az incidencia és az adóteher közötti értelmezésbeli különbség azon múlik, hogy a parciális hatásokat, vagy a teljes hatásokat (általános egyensúlyi) vesszük figyelembe, amely végső soron az időbeli elhúzó alkalmazkodás folyamatának milyen mértékű figyelembe vételétől függ. A törvényen alapuló adófizetési kötelezettségnek, vagyis annak a kérdése, hogy ki fizeti be az adót, nem köze ahhoz, hogy valójában hogyan oszlik meg az adóteher az érintett gazdasági szereplők között. Tekintsünk egy egyszeri és utólagosan kivetett fogyasztási adót²⁸ (2. ábra), ahol a kínálat oldali szereplőknek kell azt megfizetni. Ekkor a kínálati görbe az adó nélküli kínálati görbéhez képest felfelé tolódik, hiszen minden kínált mennyiség után az adót meg kell fizetni. A keresleti görbe rövid távon nem változik, így az új egyensúlyi keresett mennyiség csökken, miközben a (bruttó) ár emelkedik.

²⁶ Az adóterhelés, -áthárítás időbeli alakulásának közgazdasági elemzése Entin [2004] és Cullins-Jones [2003] alapján készült.

²⁷ A direkt (közvetlen, egyenes) adók csoportjába azok az adók tartoznak, amelyek közvetlenül az adóalanyra, illetve annak jövedelmére vannak kivetve. Ide sorolhatók a fejadók, a személyi jövedelemadók, vagy a vagyoni típusú adók. Ezzel szemben a közvetett (indirekt) adókat nem közvetlenül az adózóra, illetve annak jövedelmére, hanem a termékek gyártására és a szolgáltatások előállítására, valamint a fogyasztására vetik ki. Magyarországon ilyenek a hozzáadott érték típusú adók (általános forgalmi adó), jövedéki adók.

²⁸ Ennek van jelentősége, hiszen az egyszeri (az érintett gazdasági szereplők várakozásai szerint az adót nem vetik ki újból), utólagos adó esetében nem kell viselkedési hatástól tartani, mert nincs mihez alkalmazkodni.

2. ábra

A kezdeti adóincidenciát az aktuális piaci viszonyok meghatározzák meg. Végző soron ez attól függ, hogy termelők és a fogyasztók egymáshoz képest relatíve milyen mértékben reagálnak – rövid távon és parciális szemléletben – az adott termék adóemelés miatt megnövekedett árára. Algebrailag ez a keresleti, illetve kínálati görbe egymáshoz viszonyított relatív meredekségének a függvénye. A kereslet (kínálat) rugalmassága azt mutatja meg, hogy hány százalékkal változik a termék keresett (kínált) mennyisége, ha az ára egy százalékkal változik. Ha a fogyasztókat egy termék árának emelkedésének hatására könnyen le tudnak mondani a szóban forgó termék fogyasztásáról, akkor a termék kereslete rugalmasnak mondható, azaz geometriailag a keresleti görbe vízszinteshez közel van. Amennyiben a görbe vízszintes, akkor tökéletes rugalmasságról beszélünk. Viszont ha az egyének egyáltalán nem hajlandóak az áremelkedés következtében keresett mennyiségüket csökkenteni, akkor a kereslet rugalmatlanságát állapíthatjuk meg.

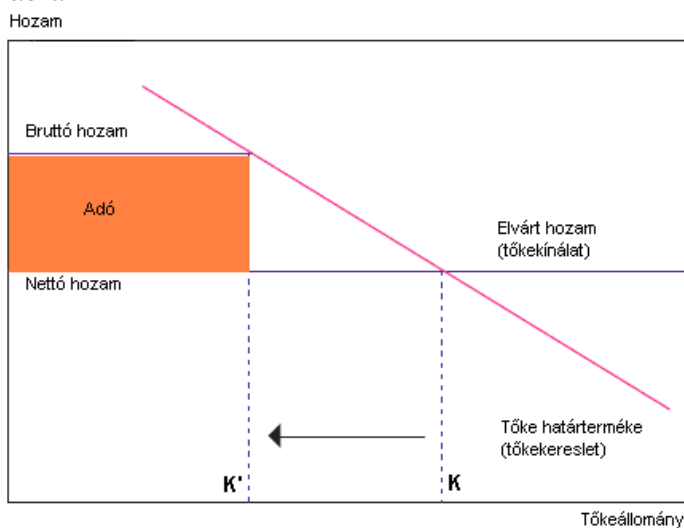
Rövid távon mind a kereslet, mind a kínálat rugalmassága változatlan. A gazdasági szereplők reakciója jelentősebb hosszabb távon, mint rövid távon. Például, ha emelkedik a benzin vagy a gázolaj ára, rövid távon az autózók arra vannak ösztönözve, hogy kevesebbet autózzanak, amit meg is tudnak tenni, azáltal, ha tömegközlekedést vesznek igénybe. Azonban hosszabb távon az autózók lecserélhetik autóikat kisebb fogyasztásúra vagy közelebb is költözhetnek munkahelyükhöz. Ez azt eredményezi, hogy hosszabb távon a megnövekedett üzemanyagár miatt akár jóval kevesebb lesz a keresett üzemanyag-mennyiség, mivel az autózók érdemben tudták és hajlandóak voltak csökkenteni autóval megtett kilométereiket.

Továbbá a végső adóteher kérdéséhez, az adóztatott termék előállításához szükséges termelési tényezők felhasznált mennyisége csökken, mert csökken az adott ár mellett a keresett mennyiség, a nélkülözhető termelési tényezőket más területeken hasznosítják. Az új tevékenység hozama általában nem lesz akkora, mint korábban. Mivel a kereslet kiesése miatt kevesebb termelési tényező szükséges így a tőkeállomány csökkenni fog, mégpedig a tőkepótlás (amortizáció) elhalasztásán keresztül. Mivel a kínálat is csökkenni fog, így az adó egy részét a fogyasztókra hárítják át hosszú távon, mert többet kell fizetni az adott termékért. Ha a fogyasztók ezért más helyettesítő termék fogyasztására állnak át, akkor akár más ágazatok is érintve lesznek, és hasonló folyamat indul el, mint amelyet ismertettünk.

A különadók szemszögéből a fogyasztási adók példája nem mérvadó,²⁹ de a hosszú távú alkalmazkodás (áthárítás) bemutatására alkalmas. A tőkepiacon lezajló alkalmazkodási folyamatot tekintjük át a következőkben. Tapasztalatok alapján mind a tőkejavak kínálata, mind ez utóbbi alapjául szolgáló megtakarítás igen rugalmasnak tekinthető. Új gépek, ipari és kereskedelmi építmények, szoftverek (beruházási javak) a termelés szolgálatába állítása viszonylag gyorsan zajlik le időben, amennyiben a befektetők úgy ítélik meg, hogy a tőkeállomány bővítésének megtérülése (a kockázatok árazása után) számukra megfelelő mértékű. Az empiria alapján a tőkejavak iránti kereslet is viszonylag rugalmasan reagál az elvárt hozam változására, mivel a tőkeállomány bővülése a befektetett tőke hozamát csak fokozatosan csökkenti. Vagyis a tőkeállomáynak vagy a tőkeintenzitásnak szignifikánsan kell növekednie ahhoz, hogy a csökkenő hozamok a további beruházási szándékot ellenőztönözzék. Ellenben, ha a beruházás várható megtérülése a kockázattal korrigált elvárt hozam alá esik, akkor a megtakarítók vagy a beruházók rendelkezésre álló erőforrásait a beruházástól a fogyasztás felé allokálják, és hagyják a tőkeállományt (állószerkezeteket) amortizálódni.

Amint az adóemelés megtörténik, a meglévő tőkeállomány adózás utáni hozama visszaesik. A pénz- és tőkepiacok igen gyorsan reagálnak erre az eseményre. Mind a vállalati kötvények árai, mind a részvényárfolyamok³⁰ gyorsan csökkenésbe fordulnak át, ami egészen addig folytatódik, ameddig az adóemelés utáni befektetni szándékozók által elvárt bruttó hozama egy idő után visszaáll a korábbi szintre, ami egyet jelent azzal, hogy a vállalati hitelek kamatterhe is növekedésnek indul.

3. ábra

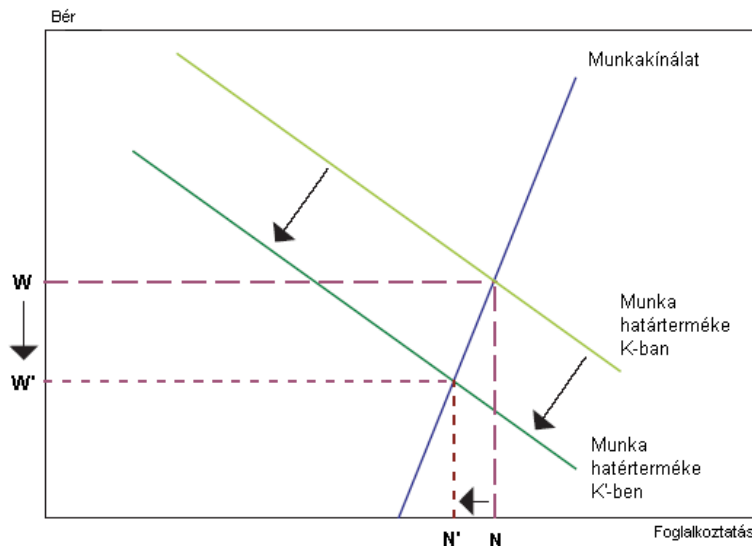
Idővel a hasznosuló tőkejavak (állószerkezetek) állománya alkalmazkodni fog az új helyzethez. Mivel a tőkejavak kereslete igen rugalmas, így várható, hogy a tőkejövedelmek adójának emelése a tőkeállomány csökkenését fogja okozni, egészen addig, ameddig egy extra

²⁹ A közvetlen áthárítást lásd később.

³⁰ A tőketulajdonosok (részvényesek) azonnali reakciója rögvest a különadók bejelentését követően a Budapesti Értéktőzsdén szereplő érintett vállalkozások prompt árfolyamain (OTP Bank Nyrt., Mol Nyrt., Magyar Telekom Nyrt.) is nyomon követhető volt. Tartósabb árfolyamcsökkenést egyedül a Magyar Telekomnál okozott a különadó bejelentése, mivel a különadó miatt a befektetők szerint az osztalékpolitika fenntarthatósága veszélybe került (lásd MFOR: Csökkenéssel zárta a hetet a tőzsde, http://www.mfor.hu/cikkek/Csokkenessel_zarta_a_hetet_a_tozsde.html, 2010. 10. 24.).

egységnyi befektetés (beruházás) bruttó hozamának növekménye már kompenzálja az adóemelés hatását. A fizikai formában létező tőkeállomány nem tűnik el gyorsan és nyomtalanul, ehhez általában több idő kell, mint beruházások megvalósításához. A fizikai tőke alkalmazkodása egyet jelent azzal a ténnyel, hogy a befektetők nem pótolják azt, hanem hagyják amortizálódni.

4. ábra

Az adóztatás által indukált fontos gazdasági torzítás az áthárítás. Mivel a termelési tényezők optimális kombinációja biztosítja a kibocsátás és a jövedelem maximalizálását a gazdaságban, így, amennyiben a tőke határterméke az adó miatt csökkeni fog, megváltoztatja a felhasznált munka mennyiségét és díjazását is. A termelési tényezők piacain az adójogszabályok módosítása megváltoztatja a marginális adókulcsot (pontosabban az effektív marginális adóterhelést), amelyek a további erőforrás felhasználásra hatnak. A marginális adókulcs határozza meg, hogy érdemes-e egy termelési tényező újabb egységét a termelés szolgálatába állítani. Tehát ha a tőke határterméke csökken, mivel azonban hosszabb távon kevesebb tőkeinputra lehet számítani, kevesebb munkainput kell (feltéve, ha tőke és munka nem tökéletesen helyettesíthető egymással), hiszen kevesebb lesz a termelés mennyisége, mert a munka határterméke, a (reál)bér is csökkeni fog. Ez annál inkább így lesz, minél rugalmatlanabban reagál a munkakínálat a tőkejavak kínálatához képest.

A munkakínálat jövedelemre vagy részvételre vett rugalmassága általában jóval kisebb, mint a tőkekereslet hozamra vett hasonló értéke (Entin [2004]). A tőke adóztatása árt a munkának is, érintheti mind a termeléskor felhasznált munkainput mennyiségét, mind a díjazását. Amennyiben a tőke nagyobb mértékben reagál az adóztatás hatására, úgy a tőkejavak adóztatásakor a tőkeállomány viszonylag jelentős mértékben csökken, ami jelentősen csökkenti a határtermékét és így a munkabért is. A végső adóterhelés összességében a tőke keresletének és munka kínálatának relatív rugalmasságától függ.³¹ A munka határtermékének díjazása a tőkét terhelő adó miatt addig fog csökkenni, ameddig a tőkeállomány már az új egyensúlyi állapotnak megfelelő mértékre esik.

A tőke szabad áramlásának feltételezése mellett az elmélet szerint a tőkejövedelmek adójának emeléséből (társasági adó) származó többletterhet teljes egészében a munka viseli (Gordon

³¹ Feltéve, hogy a tőkekínálat jóval rugalmasabban reagál a hozam változására, mint a tőkekeresleté.

[1986]). A társasági adó és a bérek kapcsolata között a nemzetközi paneladatokat felhasználó tanulmányok és az általános egyensúlyi modellek szimulációi szerint is kimutathatóan negatív a kapcsolat (Gravelle [2009]). Nyitott gazdaságot feltételezve a nemzetközi empirikus irodalom arra a következtetésre jutott, hogy a munka viseli a tőkét terhelő adóemelés által keletkezett többletterhek legalább 70%-át, de a „túlhárítás” (több mint 100%-os áthárítás) sem elképzelhetetlen (lásd részletesebben Gravelle [2009]; Entin [2004]; Harberger, [2008]; Hasset – Mathur [2006]). Egy mértékadó, kilenc európai ország 50000 vállalkozását 1996–2003 közötti mintán vizsgáló, tanulmány eredménye szerint egy euró mértékű társasági adóemelés a béreket hosszú átvon 0,92 euró centtel csökkenti, ami közel 100%-os áthárítást jelent (Aurampalam et al., 2007).

Ha a munkakínálat rugalmassága elmarad a tőkejavak iránti kereslet rugalmasságától, akkor a munkaerő iránti kereslet és a reálbérek is csökkenni fognak. Az elsődleges keresők³² között a szakirodalom konszenzusa szerint nem várható érdemi munkakínálati hatás kimutatása a ledolgozott órák száma, vagy a munkaerő-piaci részvétel tekintetében, azaz a munkakínálat berrugalmassága igen alacsony, nulla körüli (Heckman [1993]). Ha a munkakínálat berrugalmasságát a bevallott jövedelem alapján vizsgáljuk, akkor a rugalmasságra 0,4 körüli értéket kaphatunk (Gruber – Saez [2002]). Bakos és szerzőtársai magyar adatokon végzett becslésében, az előbbi rugalmasság a minimálbér körül keresőkre 0,065 értéket állapított meg (Bakos et al. [2008]). Ugyanebben a tanulmányban a magasabb jövedelmű csoportokra a nemzetközi érték körüli rugalmasság adódott (0,34), de az eredménynél figyelembe kell venni azt, hogy a bevallott jövedelemre vonatkozik az elaszticitás.

Mivel a tőkekínálat hosszú távon közel tökéletesen rugalmas, így gyakorlatilag a tőkekereslet a munkaerő kínálatán (foglalkoztatás) keresztül határozódik meg adott bér mellett.³³ Az áthárítás nagyfokú, mert a tőkekereslet jóval rugalmasabban reagál a tőkekölség változására, mint a munkakínálat a bérekre – Benczúr és szerzőtársai [2010] –0,8-as rugalmasságot használtak modelljükben. Másképpen, viszonylag kismértékű adóemelés is relatíve nagy negatív hatást gyakorol a tőkeállomány szintjére, amely hasonló mértékben csökkenti a munkabéreket, amit nem tud ellensúlyozni a munkakínálat, mert az rugalmatlanul reagál – azaz a foglalkoztatottság alig változik – a bérekre. Ezért a különadók által implikált terhek várhatóan jelentős részét hosszú távon a munka fogja viselni, de ez a különadókkal kapcsolatos várakozások fényében akár jelentősebben is módosulhat.³⁴

A különadókkal kapcsolatos piaci várakozásoknak nagy szerepük van az áthárítás mértékének meghatározásában. A vonatkozó törvények szerint utoljára a 2012-es adóévben keletkezik különadó-fizetési kötelezettség. Az elfogadott 2011-es költségvetési törvény kitekintése viszont számol mindhárom ágazati különadóból származó bevétellel.³⁵ Újabb változás, hogy a 2011. március 1-én bejelentett intézkedéscsomag szerint a pénzügyi szervezetek különadója megmaradna 2012-ben is. Látható, hogy a kormányzat kommunikációjában rejlő ellentmondások végső soron a bizonytalanságot növelik, amely megnehezíti a gazdasági kalkulációt, tervezhetőséget. Jelenleg a rendelkezésre álló adatok hiányában még nem lehet

³² Elsődleges kereső alatt a szakirodalom alapvetően az aktív korú férfiakat érti.

³³ A tőkekínálat tökélete rugalmassága hosszú távon jó feltételezés (Benczúr et al. [2010]).

³⁴ A különadókkal kapcsolatos áthárítást nem számszerűsítjük, mert nem állnak rendelkezésre releváns eredmények, és adatok.

³⁵ Lásd a 2011-es költségvetési törvényt: http://www.parlament.hu/irom39/01498/adatok/fejezetek/00_aht_merleg.pdf, (letöltve: 2010. 03. 01.).

érdemben megítélni az érintett ágazatok vállalkozásainak különadókkal kapcsolatos várakozásait.³⁶

Mivel a különadók levonhatóak a társasági adó alapjából, ezért a társasági adófizetési kötelezettséget csökkentik. A nyereséges vállalkozásoknak – akiknek pozitív társasági adófizetési kötelezettsége keletkezik – már azonnal effektív tehercsökkenést jelent, a veszteséges vállalkozásnak a veszteségük nő, amely elhatárolva a későbbi nyereséges évek adófizetési kötelezettségét fogja csökkenteni. A tehercsökkenés a különadó összegének és a társasági adókulcsok szorzata.³⁷

A különadóval érintett vállalkozás eldönti, hogy mekkora részét hárítja át az effektív tehernövekménynek³⁸ a fogyasztókra áremelés (közvetlen áthárítás) formájában. Nemcsak áremeléssel lehet áthárítani, hanem a költségszerkezet különböző elemeinek differenciált csökkentésével is. A különadók azért is ösztönzik a költségcsökkentést az áremeléssel szemben, mert ez utóbbinál jelentős lehet a marginális adóteher-növekedés. Igen tág mozgástér áll rendelkezésre a közvetlen áthárításra, mivel az érintett ágazatokat a külföldi árverseny alapvetően nem befolyásolja, de általában a piaci verseny mértéke, valamint ágazatspecifikus jellemzők is behatárolják (lásd 3.4. fejezet). Ez utóbbira példa a szabályozott árak kiterjedt alkalmazása az energetikában.³⁹ A kiskereskedelemben a beszállítók is könnyen „részesedhetnek” a különadó terheiből, amennyiben az árverseny következtében a kiskereskedelmi piac meghatározó szereplői az árverseny miatt erre „kényszerülnek” (MKKT, 2010b). A különadó érdemi mértékű átháríthatósága bármilyen piaci szerkezet mellett valószínűsíthető.

A pénzügyi szervezetek különadójának áthárítása alapvetően három csatornán keresztül valósulhat meg: hitelkonstrukciók, a betéti konstrukciók és a banki szolgáltatások díjai, jutalékai átárazása, amit a lakossági, vállalati vagy önkormányzati ügyfeleknél is különböző mértékben érvényesíthet (MKKT [2010a]). A nemzetközi szakirodalom empirikus tanulmányok a társasági nyereségadó átháríthatóságát vizsgáltakor arra az eredményre jutottak, hogy a bankok a társasági nyereségadót túlnyomórészt át tudják hárítani ügyfeleikre (Albertazzi – Gambacorta [2007]).⁴⁰ Megjegyzendő, hogy a hitelkínálaton (hitelezés tevékenység szűkítése) keresztül a pénzügyi szervezetek „alkupozíciója” a legnagyobb, és a négy érintett ágazat közül itt várható a legnagyobb mértékű áthárítás a tehernövekedéshez mérten (MKKT [2010a]), amely a teljes vállalati szektort és azok beruházási döntéseit is érintheti.

³⁶ Mivel a különadók ágazatspecifikusak, és az eddig bemutatott empirikus eredmények legtöbbször a teljes vállalkozói szektorra vonatkoznak, így nem lehet teljesen megalapozott következtetéseket levonni a torzítások mértékére. Ágazatspecifikus adókra vonatkozó empirikus tanulmányok igen ritkák, illetve teljesen hiányoznak Magyarország esetében. Az áthárítás mértékét vizsgáló megalapozott becsléshez jelentős időnek kellene eltelnie az adó bevezetése után. Annak ellenére, hogy a többi gazdasági ágazatot nem terheli különadó-fizetési kötelezettség, közvetett hatásokkal számolni lehet (a termékek egymáshoz képesti relatív ára megváltozik, megváltoznak a relatív elvárt hozamok is). A tanulmányban a különadóztatás által nem közvetlenül érintett ágazatokra gyakorolt hatást nem tárgyaljuk.

³⁷ A tehercsökkenés mértéke attól függ, hogy a társasági adóalap meghaladja-e az 500 millió Ft-ot a különadó levonása után.

³⁸ Azaz a különadók társasági adóhatásával csökkentett teher.

³⁹ Az MKKT (2010b) elemzésében döntően fogyasztási adó emeléseként modellezte a különadók hatását, és csupán kismértékben számolt a beruházások visszaesésével, mivel feltételezte, hogy a különadók 2013-tól megszűnnek (a három ágazati különadóról szóló áthárítási feltételezéseket lásd részletesebben MKKT (2010b)).

⁴⁰ A bakszektor adóztatása a pénzügyi-gazdasági válság kontextusában új szempontokkal bővült. Erről részletesen lásd IMF (2010).

Releváns nemzetközi tapasztalat árbevétel vagy mérlegfőösszeg alapú különadóra nem áll rendelkezésre, így nem tudjuk az áthárítás értékét számszerűsíteni. Ugyanakkor anekdotikus információk alapján már vannak jelei, hogy az áthárítás eszközével élnek az érintett vállalkozások.⁴¹

3.2.2. Holtteher-veszteség

Az adóztatás miatt holtteher-veszteség keletkezik (lásd 2. ábra). Az adóterhelés hatása szinte minden esetben az, hogy az adó mértékénél általában nagyobb mértékű társadalmi költsége van, amit az irodalom holtteher-veszteségnek nevez (Auerbachot idézi Cullins-Jones [2003], 250.). A holtteher-veszteség az adózás torzító hatásának egyik legfontosabb forrása. Ennek nagysága a vállalati adók szintjének (átlagos effektív adóteher), valamint az adóalap adókulcsra vett rugalmasságának a függvénye.⁴² Európai adatokon a társasági adóalap adókulcsra vonatkozó átlagos rugalmassága 0,45 (Nicodème, 2009), magyar adatokon még nem becsülték ezt.⁴³ Csak azt lehet állítani, hogy az effektív adókulcs jelentősen emelkedik így a holt-teherveszteség mértéke is jelentősen növekszik a különadók nélküli állapothoz képest.

3.3.3. A vállalati beruházásokat torzító hatás

Az adóztatás harmadik fontos gazdasági torzítási hatása a beruházásokkal kapcsolatos. A beruházások a gazdasági növekedés egyik legfontosabb forrásai. Az optimális adózás elméletcsaládjának külön ága foglalkozik az adózás gazdasági növekedésre gyakorolt hatásával. Mivel a tőkeadóztatás mindenféleképpen intertemporális következményekkel jár, ezért azokat is számításba kell venni a tőkeadók értékelésekor. Az elmélet alapvető megállapítása szerint hosszú távon a tőkejövedelmek optimális adókulcsa 0%-os (lásd részletesebben az irodalmi összefoglalót magyarul Valentinyi [2001] és Benczúr [2007]). Ez egyszerűen belátható, hiszen a megtakarításokból lesz beruházás, amiből pedig végül fogyasztás, ezért a tőkejövedelem adója torzítja a jelenbeli és jövőbeli fogyasztási döntéseket.⁴⁴ Ezzel szemben például a fogyasztást terhelő adó csak a jelenbeli döntést befolyásolja (a különböző adótípusok relatív torzításáról lásd pl. Elek-Scharle [2008]).

A vállalat tőkehasználati költségén, vagy röviden tőkeköltségén a vállalat értékének maximalizáláshoz szükséges diszkonttényezőt értjük, amelyet a beruházások értékelésekor használunk fel. Röviden, egy egység tőke kölcsönzésének a díja (MNB, 2006). A beruházás saját tőkéből, illetve hitelekkel (vállalati kötvényekből) történik. A tőkeköltség sok tényezőtől függ, ilyen például a részvényesek által elvárt hozam, a vállalatok hitelállománya, annak kamatmértéke, a beruházás (tőkejavak) ára, az átlagos effektív adórata, vagy az amortizációs ráta (pl. Chatelain et al. [2001]) Mielőtt egy cég megvalósítana egy beruházási projekt, azt is figyelembe veszi, hogy a beruházás pótlásának ára az időben nem állandó. Vagyis, abban az

⁴¹ Lásd például: „Csak a fogyasztók érzik a bankadó áthárítását”, http://www.mfor.hu/cikkek/A_PSZAF_meg_nem_tapasztalja_a_bankado_atharitasat.html, illetve „Beépülhet a különadó az energiaárakba”, http://index.hu/gazdasag/magyar/2011/02/09/belso_harc_dul_a_kormanyban/ (letöltve: 2011. 02. 28.).

⁴² Képletszerűen: holtteher-veszteség = effektív adórata × rugalmasság / 2. Az effektív kulcs számításának módszertanát lásd Európai Bizottság [2010]. A társasági adó implicit adókulcsának módszertana alapján a különadó és a társasági adó együttes terhei „összeszámíthatóak”, de a 2010-es nemzeti számla adatok hiányában a szövegben forgó módszertan alapján nem valósítható meg.

⁴³ P. Kiss – Reppa [2010] a társasági adóbevétel társasági adóalapra vett rugalmasságra 0,2-es értékkel számol, ami igen alacsony értéknek számít és arra enged következtetni, hogy 0,45-es értéknél kisebb lehet.

⁴⁴ Vagyis minden időszakban döntünk arról, hogy mennyit takarítunk meg és mennyit fogyasztunk el.

esetben, ha várható, hogy a beruházási javak ára hamarosan csökkenésnek indul, akkor bizonyos határok között érdemes lehet bizonyos alacsonyabb megtérüléssel rendelkező projekteket is elindítani, vagy elhalasztani a beruházás elkezdését, különösen akkor, ha egy beruházás aránytalan nagy költségekkel jár rögtön a kivitelezés legelején (MNB [2006]).

A korai beruházási elméletek számos leegyszerűsítő feltételezéssel éltek (például tranzakciós költségek hiánya, tökéletes tőkepiac, naiv várakozások, tökéletes informáltság), és részben ezek folyományaként a tőkejavak iránti kereslet pusztán a kibocsátás változásának hatására módosult (lásd részletesebben Kátay – Wolff [2004] áttekintését). A „beruházások ortodox elmélete” a beruházási döntések két fontos aspektusát teszi az elemzés tárgyává, amely nagyobb részt összefügg a fentebb említett feltételezések feloldásával. A beruházás visszafordíthatatlansága azt jelenti, hogy a tőke használati költsége növekszik, amikor a tőkejavak (újra)értékesítésekor jelentős veszteséget szenved el a tulajdonos. Jó okunk van ezt feltételezni, mivel a kedvezőtlen növekedési kilátások közepette nem valószínű, hogy el lehet kérni azt az árat a korábban megvásárolt tőkejavakért, mint amennyiért mi azt vettük. Ráadásul a tőkejavak általában ágazatspecifikusak, ahol közel sem lehet beszélni tökéletes (likvid piacról). Mivel a szóban forgó tőkejavak ágazatspecifikusak (különösen a távközlésnél és az energetikában, amelyek nem könnyen értékesíthető állóeszközök) és a hasonló piaci részesedésű (árbevételű) versenytársat egyformán sújtják, így a tőkejavak eladása igen nagy valószínűséggel jelentősen veszteséges lenne, még akkor is, ha esetleg akadna rá vevő a tőkejavak likvid másodlagos piacán.

A piaci bizonytalanság értelemszerűen csökkenti a beruházási hajlandóságot. A bizonytalan környezetben a tervezett beruházás elhalasztása felértékelődik. A stabil makrogazdasági környezet, vagy a kiszámítható fiskális politika legalább olyan fontos beruházási hajlandóságot befolyásoló tényezők, mint a hitelkamatok vagy az adók mértéke. Ennek megfelelően az érintett vállalkozások számára a különadó ismerete előtt jóváhagyott beruházások elhalasztása értékkel bír. Ha egy adott érintett vállalkozás ma kezdi meg beruházását, elveszíti a lehetőséget az adott beruházás elhalasztására, de legalább a megtérülésével kapcsolatban új információkat kaphat. Az MKKT [2010b] szerint a beruházások elhalasztására lehet számítani az ágazati különadók esetében, amely már érzékelhetően csökkenti a nemzetgazdaságok növekedési ütemét 2013-ig.

A vállalati adóteher emelése növeli a vállalatok tőkeköltségét, amely alapvetően a tőkejavak iránti keresletet befolyásolja. A beruházási döntést a várakozások mellett alapvetően a marginális effektív adókulcs határozza meg, amely azt mutatja meg, egy egységnyi extra bruttó jövedelemből mekkora adózás utáni jövedelem keletkezik.⁴⁵ Amennyiben növeljük az adót, úgy a vállalatok az adózás utáni hozama csökken (növekszik a beruházás megtérülési ideje), mert növekszik az adózás után kibocsátás ára, amely relatíve drágává teszi a beruházást a kibocsátáshoz képest. Vagyis az adóemelés közvetlenül a beruházás megvalósítása ellen hat.

Van azonban két másik csatorna is, amely a társasági adó szabályain keresztül fejti ki hatását. Mivel a vállalati hitelek kamatterhe a számviteli profitból leírható (csökkenti az adóalapot), ezért a megtérülési mutatók annál annyiban alacsonyabbak lesznek, amennyiben a vállalkozás a beruházás megvalósítást külső forrásból valósítja meg. Azaz a társasági adó emelése az idegen tőkéből való ösztönzi a saját tőkéből való finanszírozással szemben (Vartia [2008]; Gravelle [2009]). Hasonló a helyzet az amortizációval is. Mivel az értékcsökkenés is csökkenti az adóalapot, adóemeléskor növekszik az adózás utáni amortizációs ráta, azaz nő az

⁴⁵ Tőkejövedelem esetén a marginális effektív adóráta egy extra befektetési egység várt adózás előtti hozama mínusz a várt adózás utáni hozam, osztva az a várt adózás előtti hozammal.

amortizáción keresztüli adómegettarítási képesség. A magasabb amortizációs ráta, mivel a tőketulajdonos viseli az értékcsökkenés költségét, közvetlenül csökkenti a tőkehasználat költségét.

Ellentétben a társasági adókulcs emelésének hatásával, a különadók bevezetése már egy az egyben növeli a tőkeköltséget. Magyar adatokon a társasági adókulcs emelése az amortizáción és a hitelkamatok levonhatósága miatt körülbelül 25%-ban gyűrűzik be a tőkeköltségbe (MNB [2006]; MKKT [2010a]. A különadó növeli a tőkeköltséget (azaz mind az átlagos effektív és a marginális effektív adórátát) és ezt nem tompítja „kedvezmény”. Mindez ágazatonként eltérő mértékben történik, mivel ágazatonként eltérőek a különadók terhei a különböző adókulcsok és árbevételi viszonyok alapján, és ráadásul vállalat specifikusan, mivel a különadók progresszívek. A különadók progresszivitása nem felétlenül szerencsés választás. A szakirodalom szerint ugyanis a tőkeköltség növekedése aránytalanul érinti a relatíve nyereségesebb vállalkozások és ágazatok beruházási döntéseit (Johansson et al. [2008]).⁴⁶

Mégis, mekkora lehet az adóemelés hatása a beruházásokra? Egy magyar aggregált adatokon végzett becslés szerint, a tőkeköltség egyszázalékos változása hosszú távon 0,75 százalékkal csökkenti a beruházási rátát⁴⁷, illetve 0,83%-kal a tőkeállományt, amennyiben az adó nem ideiglenes jellegű (Kátay – Wolff [2004]). Ez egybevág a nemzetközi tapasztalatokkal, ahol a beruházási ráta csökkenését -0,4 és -1 százalék közé teszik (Vartia, 2008; Hasset – Hubbard [2002]). A pénzügyi közvetítés és távközlés profitabilitása a vállalati szektor átlagos profitabilitásnál magasabb a különböző mutatók alapján (lásd később). Ezért rövid távon a tőkeállomány esetükben 0,83-nál jobban csökkenhet. Az alábbi táblázatban néhány ország hasonló becsléseit közöljük.

2. táblázat: A hosszú távú tőkeköltség 1%-os növekedésének hatása a beruházási rátára

	Németország	Franciaország	Olaszország	Spanyolország
beruházási ráta változása (%-ban)	-0,68	-0,75	-0,83	-0,88

Forrás: Chatelain és szerzőtársai (2001)

A kivetett különadók egyértelműen visszamenőleges hatásuk egyrészt azért, mert az adót 2010 egészére meg kellett fizetni, de a különadó-törvények csak 2010 második felében léptek

⁴⁶ A különadóval sújtott ágazatok nyereségességének vizsgálatához a GVH versenystatisztikáit használjuk (lásd *Melléklet*). A különböző profitabilitási mutatók (EBITDA, ROE, ROA, stb.) alapján a nyereségességben az ágazatok között nagyfokú eltérés mutatkozik. A jövedelmezőségi mutatók általában csak igen korlátozottan alkalmasak az iparág jövedelmezőségi viszonyainak összehasonlítására. Egyrészt, mert a tőkeigényesség, a tőkeértékelés, valamint az jellemző árbevételek ágazatonként igen különbözőek lehetnek. Másrészt, az adózás előtti eredmény még az a szint, ahol a külföldi és a hazai vállalatok eredményessége még összehasonlítható. Harmadrészt, az adózott eredmény iparáganként igen eltérő képet mutat, mert az egyes iparágakban jelentősen eltér az adófizetési kötelezettség az egyes nagyvállalatoknak járó adókedvezmények, vagy adóalapot csökkentő tételek ágazatonként eltérő igénybe vételi lehetősége miatt (Ecostat [2008]). A pénzügyi közvetítés ágazatban, de azon belül is különösen a bankszektorban a profitabilitás a vállalati ágazat átlagához képest igen magas. Banai és szerzőtársai [2010] szerint a magyar bankrendszer nyereségessége nemcsak a régióban, hanem egész Európában kiemelkedő volt a 2000-es években. Átlag feletti a jövedelmezőség a távközlési tevékenység esetében. Ez követi sorrendben az energiaellátó tevékenységet végző ágazat és a kiskereskedelem. Megjegyzendő, hogy az energiaellátási tevékenység megítélése nehézkes a szabályozott árak kiterjedt gyakorlata, valamint a méretgazdaságossági szempontok erőteljes érvényesülése miatt.

⁴⁷ A beruházási ráta a beruházás értéke és tőkeállomány hányadosa.

hatályba,⁴⁸ másrészt, mert a múltbeli döntések alapján a jelenben előálló profitokat is érintik. A múltban aktivált beruházásokból származó nettó árbevétel-növekedésében vagy a mérlegfőösszegben megjelenő pénzáramlásokat adóztatja. Ebben az értelemben a különadók, mivel azok nem a társasági adóhoz hasonló jövedelemadók, a már megvalósított beruházások megtérülését csökkentik az adózás utáni hozam csökkenésén keresztül. Vagyis előfordulhat az, hogy ha előzetesen a tőkeköltségbe beszámították volna az esetleges különadó hatását, akkor egyáltalán nem biztos, hogy bizonyos beruházásokról nem mondtak volna le az érintett cégek. Ekkor fennállhat annak a veszélye, hogy a megkezdett beruházásokat leállítják, illetve a keletkező finanszírozási igény miatt pótlólagos tőkeemelést kell végrehajtaniuk.

3.3.4. A nemzetközi tőkeáramlásból eredő torzítási hatások

Devereux (2007) alapján egy nemzetközi vállalkozás döntési fája a következőképpen fest: először is eldönti, hogy otthon termel és exportál, vagy külföldön termel. Ez a választás nagyrészt független adózási kérdésektől. Ha a külföldi termelést választja, akkor el kell dönteni, hogy hol létesítsen telephelyet. Ezt részben a fogadó ország átlagos effektív adórátája determinálja. Ha meghatározta azt, hogy hol létesít telephelyet, akkor azt mérlegeli, hogy mennyit ruházzon be ott – a marginális effektív adórata alapján dönt erről. Az utolsó döntés keretében a profit adózásának helyszínét választja ki, ezáltal a vállalat(csoport) adózás utáni nyereségét maximalizálja, kalkulálva az átcsoportosítás (profit shifting) költségeivel. A három adózási szabályoktól is függő döntés a torzítási hatások forrását jelenti.

A telephelyválasztást intuitíve számos tényező befolyásolhatja, többek között a helyi piac nagysága, munkaerőköltség, termelékenység, jogi és szabályozási környezet kiszámíthatósága, távolság az anyaországtól stb. Az alacsony vállalati adókulcsok önmagukban nem elégségesek a tőkevonzó képesség fenntartásához. A beruházó vállalatok azt is mérlegelik, hogy mennyire szabályozottak a termékpiacok, milyen mértékűek a vállalkozásra rakódó adminisztratív terhek. Mindezek kedvezőtlen szintje okozhatja azt, hogy a beruházási döntések csak kevéssé reagálnak a vállalati adók csökkentésére, mivel a tőkeköltséget továbbra is magas szinten tartják (Alesina et al. [2005]). Azonban egyre több tanulmány mutatta ki a helyi adózás és az anyaország adózás jogszabályainak fontosságát a telephelyválasztásban. Barrios és szerzőtársai [2008] európai illetőségű vállaltcsoportok telephely-választási motivációt vizsgálva azt az eredményt kapta, hogy az effektív vállalati adóteher egy százalékpontos növekedése egy befogadó országban közel 4%-kal csökkenti a valószínűségét annak, hogy telepítenek oda leányvállalatot.

A beruházási döntések torzításának általános aspektusain túl az FDI áramlás és az effektív adókulcs alakulása közötti összefüggés további érveket szolgáltathat a tőke adóztatása ellen. Mooij – Ederveen [2006] irodalmi összefoglalójában az FDI effektív adókulcsra való rugalmasságának átlagát az általuk figyelembe vett tanulmányokban 2,9-re tette, azaz egy százalékpontnyi adóemelés az FDI állomány értékét 2,9%-kal csökkenti.

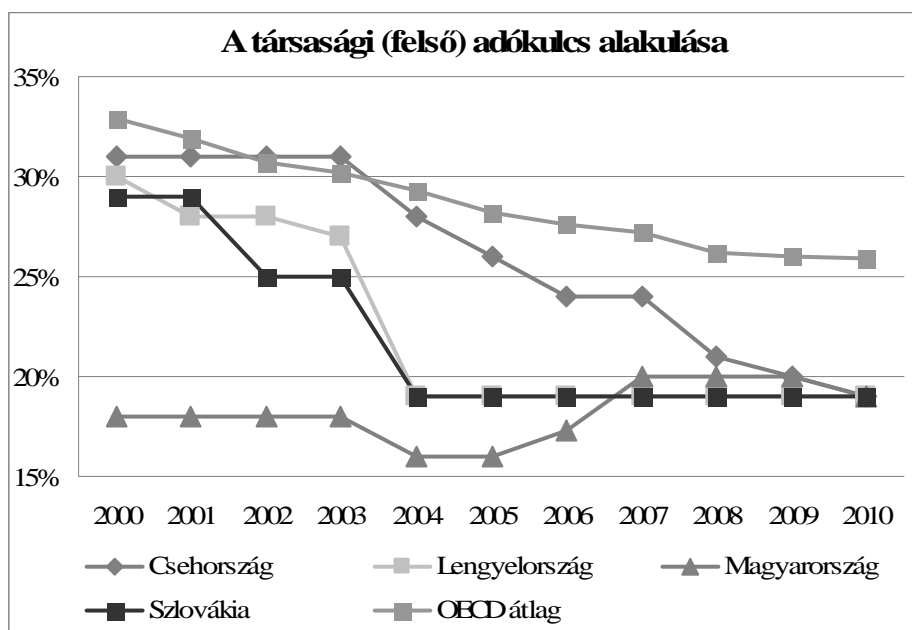
A profit mozgatása (*profit shifting*) a magas adókulcsú és alacsony adókulcsú országok között igen elterjedt gyakorlattá vált napjainkra (Johansson et al. [2009]). Két alapvető formája tétezik: adósságranzsfer és transzferárazás. Adósságranzsfer keretében az alacsony adókulcsú országban tevékenykedő vállalat a magas adókulcsú országban tevékenykedő kapcsolt vállalatnak nyújt hitelt, amely utóbbi az előbbinek fizet kamatokat, amely leírható az adóalapjából. Transzferárazás keretében a piaci áraktól eltérő elszámoló árakat határoznak

⁴⁸ A bevételek maximalizálásának szempontjából a visszamenőleges adókiivetés hatékonynak tekinthető.

meg a vállaltcsoporton belüli tranzakciókra, amely segítségével a vállaltcsoport egy adott országban meghatározhatja a bevallott profit mértékét. Ez utóbbi nem legális gyakorlat kiterjedtnek mondható a szigorú szabályozás és az adóhatósági ellenőrzések ellenére. Nicodème [2009] más tanulmányok eredményeit is felhasználó közelítő számításai alapján az átlagos társasági adókulcs egy százalékpontos emelésének hatására az adóbevétel körülbelül 17%-a „tűnik el”.

Magyarország egy kicsi és igen nyitott gazdaság, így semmilyen érezhető befolyást sem gyakorol a különadók miatt várhatóan csökkenő elvárt hozam a globális tőkepiacon uralkodó elvárt hozamra.⁴⁹ Minél nyitottabb (és általában egyben kisebb súlyú) egy piacgazdaság, annál valószínűbb, hogy hátrányosan fogják érinteni növekedés szempontjából a magas vállalati adók, mint egy zártabb (és nagy) gazdaságot. Ennek ellenére Sass [2003] egyik következtetése az, hogy igazából nem is a társasági adó mértéke, hanem a beruházásokhoz kapcsolódó, a társasági adózásban érvényesíthető kedvezmények (pl. beruházási adókedvezmények, kutatás és fejlesztés ráfordításai) járultak hozzá az 1995 utáni erőteljes FDI beáramláshoz.⁵⁰ A vállalatoknak nyújtott támogatások egyre fontosabbá váltak, ahogy a közép-kelet-európai országok gazdasági-társadalmi intézményrendszerei (szerződések kikényszeríthetősége, adókulcsok, stb.) és infrastruktúrája befektetési szempontok alapján⁵¹ egyre hasonlóbakká váltak (lásd Bakos et al. [2008]; Katona [2006]).

5. ábra

Forrás: OECD adóstatistikai adatbázis

⁴⁹ Reális feltételezés, hogy egy kicsi és nyitott gazdaságban a tőke hozama csak ideiglenesen térhet el – különösen lefelé – a nemzetközi hozamoktól (pl. Entin [2004]).

⁵⁰ Nemzetközi tőkeáramlás hatásaival kapcsolatos magyarországi kutatások leginkább az exportorientált ágazatokat vizsgálták, és mivel a különadókkal érintett szektorok alapvetően nem exportálnak, így az eredmények nem érvényesek a különadókkal sújtott ágazatokra.

⁵¹ Lásd Világ gazdasági Fórum növekedési-versenyképességi mutatóját (<http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness/index.html>) vagy Világbank *Doing Business* (<http://www.doingbusiness.org/>) üzleti környezeti rangsorában elfoglalt helyezéseit.

A telephelyválasztás, FDI beáramlás vagy profitmozgatás, illetve a vállalati adóterhelés (társasági adó) közötti kapcsolat vagy nem szignifikáns a magyar historikus adatokon, vagy pedig még nem képezte vizsgálat tárgyát. Elméleti szempontból a különadók a telephelyválasztást alapvetően negatívan befolyásolják, illetve az anyavállalatok finanszírozási forrásaiért (FDI) folyó versenyben a különadóval érintett ágazatokban a magyar leányvállalatok a más országban tevékenykedőkhöz képest versenyhátrányba kerülnek. Ez utóbbit a társasági adókulcs csökkentésével lehetne valamelyest ellensúlyozni, de a felső 19%-os kulcs 10%-ra való csökkentése elhalasztásra került. További korlátot jelent, hogy az adóverseny eredményeként a magyar társasági adókulcs bőven az OECD átlag alatt van, de a térségben is a legalacsonyabbak között van. A profitmozgatás konvencionális formái (transzferárazás) nem a különadó-szabályozásból következően nem kivételezhetők. A különadók kivezetéséig nem számíthatunk arra, hogy új jelentős külföldi szereplő lépne be a szóban forgó piacokra – ami által fokozódhatna az adott piacon a verseny. Mérsékeltlen lehet számolni különadó-köteles tevékenységek leépítésével vagy más országba történő áthelyezésével, amit alapvetően a különadókkal kapcsolatos várakozások határoznak meg, mivel a kivonulásnak, leépítések (pl. állóeszközök értékesítése) jelentős költségvonzata lehet.

3.3. A szabályozás ellenősztonozze a nem kívánatos viselkedési formákat

Az elmélet iránymutatásai szerint a tőkejövedelmeket terhelő adókulcs optimális mértéke zérushoz közeli. Minél távolabb kerülünk a nulla százalékos adókulcstól, annál inkább lehet számítani arra, hogy ez jelentős torzítást okoz hosszú távon az erőforrások optimális allokációjában, valamint jelentősen mérsékelődik a gazdasági növekedés üteme a beruházási ráta csökkenésén keresztül. Azonban mégis szólnak érvek amellett, hogy a vállalatok is közvetlenül részt vegyenek a közteherviselésben.

A gazdasági tevékenység során keletkező jövedelmek végső soron személyekhez köthetőek. Tehát elvben nem vállalatokat, mint a „fiktív szerződéskötegeket”,⁵² hanem a tőkejövedelem tulajdonosokat kellene adóztatni. A gyakorlatban azonban ezt igen nehézkes maradéktalanul megvalósítani. A legfontosabb érvek a vállalatok adóztatása mellett a következők (pl. Devereux – Sørensen [2006]):

- a többek által tulajdonolt vállalkozások megtermelt, de visszatartott nyereségét csak akkor lehetséges a tőketulajdonosokon keresztül adóztatni, ha az kifizetésre kerül;
- a tőketulajdonos külföldi állampolgárok adóztatása már önmagában is nehézkes, a vállalati adókon keresztül azonban meg lehet adóztatni őket;
- a vállalkozásokat terhelő adó tekinthető közszolgáltatások igénybe vétele díjának;
- a közvélekedés szerint a vállalatoknak is ki kell venniük a részüket a közteherviselésből.

A fenti érvek alapján könnyen arra a következtetésre juthatunk, hogy egy új vállalati adó bevezetése teljes mértékben az előbbi szempontok alapján indokolható. Azaz, ha a vállalati többletterhelés a társadalom méltányos közteherviseléséről alkotott értékrendszere felé való érdemi elmozdulást jelent, vagy külföldi tőketulajdonosok részesedése a vállalati szektor teljes profitjából jelentékeny, az már önmagában indokolhatja a vállalati adóztatást. Ráadásul közvetlenül nem a választópolgár adóterhelését növeli meg, így politikailag is népszerű intézkedés a bérből élők terhének emeléséhez képest.

⁵² A fogalmat Robert Reichtől [2009] kölcsönöztük.

Egy viszonylag friss magyarországi közvélemény-kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy a bankadó mellett a többi válságadó támogatottsága is igen jelentős, a megkérdezett állampolgárok háromnegyede helyesli az intézkedéseket (Medián [2010]). Ez összefügghet a vállalati szektorban jellemző kiterjedt külföldi tulajdonnal. A különadóval érintett ágazatok jelentős piaci szereplők között felülreprezentáltak a többségében külföldiek által tulajdonoltak. A külföldi tőketulajdonosok hazai vállalatok profitjából származó jövedelmének megadóztatása politikailag népszerű, mert a tulajdonos személyek nem választópolgárok.

Elvileg az adórendszeren belüli (pl. az adóterhelés több gazdasági szereplőre való közvetlen szétterítése), illetve azon kívüli eszközök is rendelkezésre állnak a kedvezőtlen viselkedési hatások mérséklésére. Az adórendszeren belüli kompenzáció lehetett a társasági adókulcs tervezett csökkentése, ameddig azt vissza nem vonták (lásd korábban). Azonban ez érdemben nem kompenzálja a nagy árbevételű energiaellátó, távközlési szolgáltatásokat nyújtó és kiskereskedelemben tevékenykedő általában multinacionális hátterű vállalkozásokat.⁵³

A legjelentősebb piaci szereplők „diszkriminációja” egyértelmű. Az erős adóprogresszió miatt a valódi vesztesek nincsenek sokan, de a legjelentősebb szereplők saját ágazataikban. Továbbá az is nyilvánvaló, hogy kik is azok pontosan. Mivel a kivetett különadónál a már rövid távon jelentkező költségek nyilvánvalóak, koncentráltak és azonnal jelentkeznek, viszont a lehetséges előnyök a fő költségviselőknek csupán hosszabb távon, valamint diffúz módon jelentkezhetnek csupán, ezért a kormánynak a vállalati (ágazati) érdekcsoportok nyomásgyakorlásával is számolnia kell, különösen akkor, ha a legális eszközökkel történő adóoptimalizáció, vagy az adóelkerülés lehetősége korlátozott. A fenti érvek abba az irányba mutatnak, hogy a különadók terheit szélesebb alapra kell szétteríteni (az adóprogresszió módosítása), hogy a különadók kivetése, mint közpolitikai döntés a politikai rendszer sajátos érdek- és döntéshozatali rendszeréből kifolyólag kompenzálja már a közeljövőben az egyértelműen vesztes vállalkozásokat.⁵⁴

A kormányzat érvelésének lényege szerint a különadók érdemi hozzájárulást jelentenek a fenntartható államháztartási pénzügyi egyensúly eléréséhez, és várhatóan csak ideiglenesen van szükség rájuk. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a makrogazdasági stabilitás és a fenntartható közpénzügyi helyzet ideáltipikus közjóságok. Az átlagnál nyereségesebb ágazatoknak, illetve vállalkozásoknak, akiket a különadó érdemben érint, a közjóságból nagyobb hasznosságuk származik, mert a beinduló gazdasági növekedés, párhuzamosan az

⁵³ Az különadó mértéke elszámolható az adózás előtti eredmény terhére, ami azt jelenti, hogy fizetett különadó mértékének kevesebb, mint 19%-ával (500 millió Ft-nyi adóalapig 10%-ával) lehet csökkenteni a vállalati adóterheket, feltéve, hogy ehhez van megfelelő profittömege egy-egy különadóval érintet vállalkozásnak.

⁵⁴ Már az is elgondolkodtató, hogy volt-e szükség az adóteher ilyen mértékű koncentrációjára az érintett ágazatokban. Közgazdaságilag nem indokolható ilyen jelentős többletterhelés, különösen ágazaton belül, különösen olyan jogszabályi specifikációnál, amikor az adóterhelés legális csökkentésének lehetősége elvileg nagyon korlátozott. Úgy tűnik, hogy a kormányzat a különadókkal próbálja meg a piacszabályozási elégtelenségek következményeit orvosolni, amelyet általában az adórendszeren kívüli szokás megvalósítani (piaci verseny szabályozása, erőfölénnyel való visszaélés gyakorlatának visszaszorítása stb.). Az egyetemes energiaszolgáltatók esetében még nehezebben védhető a különadó, ha figyelembe vesszük a szabályozott árok igen kiterjedt gyakorlatát, amely eleve nagyrészt meghatározza a profitszinteket. A vesztesek (pl. nagy kereskedelmi bankok, hipermarket-láncok) érdekérvényesítő képességüket kihasználva valamilyen mértékű kompenzációt képesek lehetnek kiharcolni a jövőben kormánynál részben piaci alkupozícióknál fogva. A kompenzáció kereskedelmi bankok esetén lehet az Új Széchenyi Terv forrásainak kihelyezésében való aktív részvétel (Széchenyi kártya), vagy erre utalhat a 4%-nyi mértékű 2011. februári áramár-emelés az energiaellátóknál, esetleg az új frekvenciák értékesítése a távközlésnél.

élénkülő belső kereslettel a piaci részesedésük megőrzése mellett is nagyobb profitszintekkel kecsegtet *ceteris paribus*.⁵⁵ A hatásmechanizmus másik szála a következő: a prudens fiskális politika hozománya az államadósság csökkenése, illetve az azon keresztüli adósságszolgálati terhek mérséklődése miatt az országhozadékot tükröző CDS felárak csökkenésén keresztül a vállalkozások hosszú távú finanszírozása könnyebbé és olcsóbbá válhat, így a csökkenő tőkeköltség pedig a beruházásokat stimulálja. A hatásmechanizmus működésével kapcsolatban nagy a bizonytalanság, ezért a fő kérdés az, hogy a vállalkozások hogyan ítélik meg a kormányzat fenntartható fiskális politikára irányuló intézkedési terveit.

A vállalkozások adórendszerre vagy gazdaságpolitikai kiszámíthatóságra vonatkozó szubjektív megítéléséről a Német-Magyar Kereskedelmi és Ipari Kamara [2010] konjunktúra-felmérés eredményei alapján kaphatunk képet. 2005 és 2010 között 60%-ról 80%-ra emelkedett azon vállalkozások aránya, akik elégedetlenek az adórendszerrel. Az adóterhelés mértékével elégedetlenek aránya 57%-ról 81%-ra növekedett ugyanezen időszak alatt, amely jórészt az azóta kivetett vállalati különadók számlájára írható. A tágran értelmezett üzleti környezet meghatározó tényezői közül a gazdaságpolitikai kiszámíthatóságot, az adórendszert és adóigazgatást, valamint az adóterhek mértékét folyamatosan a legfontosabbnak tekintették a választ adott vállalkozások. Vagyis amennyiben relevánsnak tekinthetünk egy ilyen felmérést, akkor annak eredményeiből levonhatjuk azt a következtetést, hogy 2006-tól mindezülig a kormányzatok adósság maradtak a kiszámítható (üzleti és gazdasági) környezet előmozdításában, amely a vállalkozások lehetséges kompenzálását jelentette volna a korábban bevezetett különadók ellenében.

Rátérve az alternatív adó/adóalap tárgyalására, annak kialakításakor a fő szempont az, hogy a különadónál felmerülő a nem kívánatos viselkedési hatásokat jobban ellenőszönözze. A közelmúlt társasági adó reformjai tendenciában az adóalap szélesítését és az adókulcsok csökkentését célozták meg. Az előbbi a profittal szembeállítható tételek számának vagy mértékének csökkentését jelenti, az utóbbi pedig az átlagos effektív adóteher csökkentését vonja maga után. Ezek az intézkedések jótékony hatással vannak az adó keltette torzítások csökkentésére, miközben a bevételeket is emelik (OECD [2007]). Az előbb vázolt alternatív adó/adóalap a különadók helyett egyértelműen ebbe az irányba mutat. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy az elmúlt évek magyarországi társasági adó szabályozása is ebbe az irányba haladt (az adókulcs 10%-ra való leszállítása az 500 millió Ft számított adóalapig 2010-től, a helyi iparüzési adó elszámolhatóságának megszüntetése stb., lásd részletesen MKKT [2010c] és [2010d]).

Először el kell dönteni, hogy mi legyen az adó alapja. Leegyszerűsítve a kérdést, a jövedelem, vagy az árbevétel (mérlegfőösszeg) legyen a különadók alternatívájának szánt adó alapja? Ellentétben a társasági adóemelés a tőkeköltségen keresztüli beruházásokra gyakorolt hatásának tompított mértékével, a különadók egy az egyben megjelennek a tőkeköltségben. A másik nagyon fontos eltérés, egy hipotetikus árbevétel alapú különadó és társasági adóemelés között, a múltbeli beruházásokból származó profit adóztatásának kérdése. Amíg a társasági adó az adóévben elért pozitív adóalap után fizetendő kötelezettség, addig az árbevétel alapút veszteséges évben is fizetni kell (ez majd csökkenti a nyereséges években a társasági adófizetést). Ilyen értelemben a társasági adó csak a jelenbeli pozitív profitot (csökkentve a múltban keletkezett és az adott évben leírható veszteségek mértékével) adóztatja, a különadó viszont a múltbeli profitokat is érinti, azáltal, hogy a jelenbeli árbevétel-növekmény egy része a korábbi megvalósított beruházások eredményeképpen keletkezik.

⁵⁵ Az elmúlt évek gyenge belső keresletének fényében a piac növekedése még inkább szembetűnő.

A társasági adónál ez a hatás a költségek profittal történő szembeállításának lehetősége, vagy a veszteségelírás miatt kisebb mértékben, illetve elnyújtva jelentkeznek. Mivel a különadó leírható a társasági adó alapjából (adózás előtti eredményből) egyáltalán nem mindegy, hogy egy vállalat azért veszteséges a jelenben, mert a korábbi beruházási költségeket (amortizáció) most számolja el, és még később keletkezne pozitív pénzáram a beruházásból, vagy azért, mert a tőkeállományát csupán szinten tartja, és a jelenbeli piaci környezet hatására válik veszteségesé.

További érv az is, hogy a nyereségesebb vállalatok adóztatása aránytalanul visszavetheti a beruházásaikat, mivel a tőkeköltség változására érzékenyebben reagálnak. Továbbá, az ágazatok eltérő adóterhelése arra ösztönzi azokat a vállalkozásokat, amelyek fő tevékenysége különadó-fizetési kötelezettséggel terhelt, hogy erőforrásaikat egyéb, különadóval nem sújtott tevékenységek végzésére csoportosítsák át. Ez jelentős tranzakciós költséggel is járhat, illetve valószínű, hogy az erőforrások ilyen módon történő allokációja kevésbé hatékony (alacsonyabb hozamú) mint a korábbi tevékenység.

Alternatív adóként tehát akár egy progresszív társasági adó is szóba jöhet, amennyiben a jövedelmek újraelosztását is érvényesíteni akarjuk az adórendszerben, szélesebb adóalapra szétterítve kisebb torzítást okoz ugyanakkora hipotetikus tehernövekedést tekintve. A költséghatékony adóbeszedésnél feltett kérdésre válaszolva látható, hogy a társasági adózás szabályainak módosítása keretein belül megoldható, így az vélhetően kisebb adóadminisztrációval kapcsolatos költségnövekedéssel jár, mint a különadóztatás „fix” többletköltsége (pl. adóelőleg-fizetés, bevallás). Ugyanakkor a különadóból származó költségvetési bevételnek jóval kiszámíthatóbb a teljesülése, mint a társasági adóból származóké, mivel jóval koncentráltabb az adófizetők köre, valamint kevesebb lehetőség van a jövedelmek „eltüntetésére”, amit az adóhatóság ellenőrzéssel kapcsolatos ráfordítások relatíve alacsony szintje is megelőlegez.

Van még egy általános érv, amiért a hitelintézetek adóztatása nem hatékony. A kis- és középvállalkozások általában nehezebben férnek hozzá hitelekhez, illetve magasabb hitelkammattal szembesülnek, mivel kicsiknek számítanak a piacon. A méretgazdaságossági előnyüket nem tudják kihasználni, ezért az átlagköltségük magasabb, és a relatív profitszintjük alacsonyabb. Nehezebben alkalmazhatnak magasan képzett munkavállalókat, amely szintén a teljesítményükben meglátszódik. A hitelezési oldal jobb működése (olcsóbb hitelek és bőséges hitelkínálat) vagy célzott támogatások a preferenciális társasági adókulcsok alkalmazásánál is hatékonyabbnak bizonyulhat (OECD [1994]).

3.4. A többletterhelés elosztása méltányos

Az adóztatásnál, mint az újraelosztás egyik eszközénél óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy kik lesznek a kedvezményezettek, illetve a vesztesek. A vertikális egyenlőség koncepciója a jövedelmi helyzettel azonos arányban való hozzájárulást jelenti. Ennek az a közpolitikai implikációja, hogy az adóztatásnál az alacsonyabb jövedelmi helyzetű gazdasági szereplők legyenek a kedvezményezettek, és a magasabb jövedelműekhez jövedelmükkel arányosan nagyobb mértékű adófizetési kötelezettségük keletkezzen. A vertikális egyenlőség egy erősebb „újraelosztást” képviselő koncepciója szerint az adóterhelés mértéke ne jövedeleमारányosan változzon, hanem annál jobban növekedjen.⁵⁶ A horizontális egyenlőség

⁵⁶ Ennek megvalósítására leginkább progresszív adókulcsokat alkalmaznak.

koncepciója mondja ki, hogy az azonos jövedelmi helyzetű adófizetők adóterhelése azonos legyen. A különböző méltányossági koncepciókat a különadók eseteire kizárólag a társas vállalkozások tőkejövedelmének vizsgálatára korlátozzunk.⁵⁷

Az optimális adóztatás egy korai ökölszabálya azt mondja ki, hogy a különböző gazdasági szereplőkre – esetünkben, a társas vállalkozások – a jövedelmük adórugalmasságával fordítottan arányos adóterhelést érdemes kiróni. Ez az úgynevezett Ramsey-szabály (Ramsey [1927]). A holtteher-veszteség egyrészt annál nagyobb, minél magasabbak az adókulcsok, másrészt pedig minél nagyobb a jövedelmek adórugalmassága. Ezek után közvetlenül adódik a kérdés, hogy a különadók bevezetése a hatékonysági szempontok irányába mutatnak-e. Ehhez azt kell vizsgálni, hogy a különadóval érintett ágazatokban tevékenykedő legnagyobb piaci szereplők bevallott jövedelmeinek effektív adókulcsra vonatkozó rugalmassága jellemzően alacsonyabb-e, mint a többi vállalkozást jellemző hasonló rugalmasság.

Megoszlanak a véleménynek, hogy a nagyobb méretű vállalkozásoknak valóban alacsonyabb-e az adóterhelése, mint a kisebbeknek. A különadóval érintett ágazatokon belül is különbség mutatkozik a legális eszközökben az adóterhelés csökkentésében. Például a kereskedelmi bankok és biztosítók mérlegfőösszegéből levonásra kerülnek a leányvállalataik felé fennálló követelések, ezért ösztönözve vannak a külföldi tevékenység élénkítésére, akár a hazai rovására.⁵⁸ A bizonylatsoros társasági adóbevallási adatok szerint (lásd *Melléklet*) sem 2008-ban sem 2009-ben nem tért el érdemben a többségében külföldi tulajdonú vállalkozások és a többségében belföldi tulajdonúak átlagos adóterhelése, sem az alkalmazotti létszám szerinti bontásban (lásd *Melléklet*). Nicodème [2007] a magyar adatokból viszont azt állapította meg, hogy a nagyobb vállalkozások effektív adóterhe relatíve alacsonyabb, mint a kisebbeké (létszám és eszközállomány alapján is).⁵⁹ Az előbbieket mérlegelve inkább úgy ítéljük meg, hogy hatékonysági szempontból a különadók kivetése inkább indokolható, mivel az átlagosnál „rugalmatlanabb” szektorokra vetik ki az adót, de ezt fenntartásokkal kell kezelni, mivel jelentős mértékű is lehet az alkalmazkodás a jelentős többletteleher miatt. Az alkalmazkodás itt egyrészt az különadó-köteles tevékenység visszafogása (tevékenységének áthelyezése egy másik országba) lehet. Másrészt az adóelkerülés (tevékenység látszólagos megváltoztatása) eszközeihez a különböző ágazatok vagy piaci szereplők más-más mértékben férnek hozzá.

De sérül-e horizontális egyenlőség elve? Elméletben az egykulcsos társasági adó – eltekintve az adóalapot és az adófizetési kötelezettséget módosító tételektől – mind a horizontális, mind a vertikális egyenlőség elvét tükrözi. Nyilvánvalóan sérül a horizontális egyenlőség elve, ha egy különadót fizető és azt nem fizető vállalkozásokat hasonlítunk össze. Tegyük fel, hogy két különadó által érintett vállalkozás társasági adófizetése megegyezik. A különadó bevezetése után a nettó árbevételek szintje dönti el, hogy ki mekkora adót fog fizetni. Ha a két vállalkozás ebben eltér, azaz az egyik magasabb árbevétel mellett jutott ugyanakkora jövedelemhez (profithoz), mint a másik, akkor a különadó bevezetése után a magasabb árbevétel mellett működő adóterhelése egészen biztosan nagyobb lesz, mint az alacsonyabb árbevétel mellett működőé. A jövedelmi szintjük ugyanakkora volt, de különadó ezt megváltoztatta. Tehát az azonos jövedelem, azonos adóterhelés elve általánosságban sérül.

⁵⁷ A koncepciókat lásd részletesebben Page [2010].

⁵⁸ Lásd: Jól megbolygatta a kormány a bankadót (2.), <http://www.portfolio.hu>, 2010. 11. 16. A mérlegfőösszeg „manipulálása” legális eszközökkel sem elképzelhetetlen. A mérlegfőösszegben szerepelnek az anyabankok jelentős mértékű tulajdonosi kölcsönei is, amelyeket a magas forint kamatok motiválják. Egy másik lehetőség, ha pl. tárgyi eszközöket „kiszervezik” egy nem pénzügyi minősülő másik vállalkozásba, akitől aztán „visszabérlik”.

⁵⁹ Ugyanakkor ezt fenntartással kell kezelni, mivel viszonylag kicsi volt az elemzésbe bevont magyarországi vállalkozások mintája, illetve 1997 és 2003 közötti panel-adatokon végezték a becslést.

Ezek után nyilvánvaló, hogy a vertikális egyenlőség sérülni fog, mert a külön-adófizetés mértéke a nettó árbevételre (mérlegfőösszegre) nézve progresszív. Tekintsünk két olyan vállalkozást, ahol az egyik kétszer olyan magas árbevétel mellett kétszer annyi profitra tesz szert, mint a másik, így kétszer annyi társasági adót fizet. A különadó kivetése után (viselkedési hatás nélkül) a magasabb árbevételű vállalkozás árbevételének egy része már magasabb különadó-kulccsal adózik, mint a másik vállalkozásé. Ezáltal a kétszer akkora jövedelem után arányosan már több adót fog fizetni, mint a másik.⁶⁰

A különadó tiszta vizet önt a pohárba, mivel jelentős többlet adóterhet rak az érintett ágazatok (tevékenységek) jelentős piaci részesedésű vállalkozásaira. Ez leginkább az esélyegyenlőség koncepcióját célozza, mivel a legjelentősebb piaci szereplőket aránytalanul nagy adóterheléssel sújtja.

A méltányosság és hatékonyság szempontjainak vizsgálatkor észben kell tartani azt, hogy a profitabilitás szintjének megítélése nem egyértelmű. A beszámolási kötelezettségek vagy a társasági adóbevallás alapján nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy egy tevékenység relatíve mennyire jövedelmező. A társasági adó szabályai egyrészt lehetőséget biztosítanak a profit „eltüntetésére”, másrészt az érvényesíthető adókedvezmények vagy a veszteségelhatárolás-veszteségleírás is bonyolítja a képet. Azaz a jelenlegi profit azért is lehet alacsony, mert korábbi veszteségeit most írja le a vállalkozás, de lehet, hogy a beruházások költségelszámolása zajlik, esetleg beruházási kedvezményt tud igénybe venni, esetleg egy adórendszeren keresztül támogatott társadalmi cél miatt állíthatók szembe azok költségei a számviteli profittal szemben (pl. kutatás és fejlesztés ráfordításai, szakmunkás tanulók foglalkoztatása).

A vállalkozások jövedelmeinek elrejtése, eltitkolása az adófizetés minimalizálásához kötődik. Az adóelkerülés jövedelem-átcsoportosítást eredményez az adót fizetők és nem maradéktalanul fizető vállalkozások között. A jóléti veszteség egyrészt abban áll, hogy a hatékonyság csökken, mivel a vállalkozásoknak egyenlőtlen hozzáférési lehetőségeik vannak az adóelkerülés módjaihoz, ami által jogosulatlan versenyelőnyhöz juthatnak, amelynek következménye, hogy az erőforrások allokációjának hatékonysága csökken (pl. mert az egyensúlyinál magasabb fizetéseket vagy hozamot tudnak nyújtani). Ezáltal a horizontális egyenlőség *ceteris paribus* sérül, ami rontja az adómorált. Az elrejtett jövedelmek megadóztatása általában költségigényes, és nehéz megkülönböztetni a profitjukat elrejtőket a valóban kevésbé nyereséges, de szabálykövető vállalkozásoktól (Krekó – P. Kiss [2008]).⁶¹ Ez utóbbi megállapítás csak kisebb mértékben igaz a különadók problémakörében (lásd 3.1. fejezet).

A globális piaci tendenciák, szabályozásbeli hiányosságok miatt kialakuló torz piaci struktúrák, a kiaknázatlan lehetőségekben rejlő extra jövedelemszerzés lehetősége vagy az ágazatok eltérő jellemző tőke- és munkaigénye már önmagukban alapot teremthetnek arra, hogy egyik gazdasági ágazat a másikhoz képest nagyobb profitabilitással rendelkezzen,

⁶⁰ Még komplikáltabb a helyzet, akkor, ha a két összevetendő vállalkozás közül az egyik veszteséges a jelenben a korábban megvalósított beruházás, esetleg egyszerűen a rossznak bizonyult üzletpolitika miatt. Amennyiben a különadó kivezetésre kerülne, pontosan akkor, amikor a veszteséges vállalkozás profitszintje visszaállna a korábban is nyereséges vállalkozás szintjére, akkor a veszteséges jóval kevesebb adót fizetne összességében. Ezek után könnyen látható, hogy elég egyszerűen lehet életszerű példákat konstruálni mind a horizontális, mind a vertikális egyenlőség koncepciójának megsértésére.

⁶¹ Rendelkezésre álló adatok és tapasztalatok hiányában nem tudjuk megítélni, hogy a különadóval érintett ágazatokban az átlagnál nagyobb lehetőség van-e adófizetés elkerülésére.

legalábbis ideiglenesen. A gazdasági szereplők gazdasági profitjának egy bizonyos része ilyen externális hatásoknak tulajdonítható járadék-jellegű bevétel (Devereux – Sørensen [2006]).⁶² Ha a szóban forgó járadék egy részét el is lehet vonni, először is ismerni kellene, hogy a valós gazdasági profitjukból mekkora részt képviselnek.⁶³

A piaci szerkezet vizsgálatához a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) versenystatisztikai adatbázisát használjuk (lásd *Melléklet*). A verseny intenzitására az adatbázisban szereplő indikátorokat segítségével következtetünk.⁶⁴ A legnagyobb koncentráció a távközlés és a pénzügyi közvetítés ágazatokban van jelen. A különadóval érintett ágazatokban a piaci részesedés koncentrációja emelkedő tendenciát mutatott, a kiskereskedelem kivételével. A részesedések relatív szórása csökkent 2004 és 2008 között, ami arra enged következtetni, hogy a kiskereskedelem kivételével piaci erőviszonyok kiegyenlítettebbekké váltak. Az ágazathoz tartozó vállalkozások kellően magas száma mellett a verseny a kiskereskedelmi szektort kivéve a többi ágazatban növekedett. A költséghátrány-arány mutató annál kisebb, minél inkább jelentősek a méretgazdaságossági szempontok az adott iparágban. Figyelemre méltó az, hogy a kiskereskedelemnél a méretgazdaságosság egyre markánsabbá vált, a többi ágazatnál nem változott érdemben. A profitabilitás és a termelékenység közötti kapcsolat alakulásából következtetni lehet a verseny mértékére. Az intenzívebb verseny általában emeli a jövedelmezőséget⁶⁵ oly módon, hogy a verseny a kevésbé hatékony cégek felől a hatékonyabb cégek felé „csoportosítja át” a termelést (Ecostat [2008]). Mivel a legkevésbé termelékeny 50% jövedelmezőségének átlaga, illetve a leginkább termelékeny 50% jövedelmezőségének átlaga közötti különbség növekszik (mert a hatékonyabbak növelik a jövedelmezőségüket a kevésbé hatékonyak rovására), ez az intenzívebb verseny jele lehet. Ennek megfelelően a kiskereskedelem és a távközlés területén valószínűsíthető, hogy a piaci verseny intenzitása csökkent, legalábbis annak mértéke a vizsgált mutató alapján csökkenő tendenciát mutatott.

A piaci verseny korlátozottsága a legnagyobb piaci szereplők számára relatíve nagyobb járadékot generálhat erőfölényük érvényesíthetősége miatt. Az ilyen járadék jellemzően a kevésbé szabályozott szektorokban jellemző. Összességében a piaci verseny korlátozottsága alapján előálló járadék iparági szinten elsősorban a kiskereskedelemben vagy a távközlésben lehet jelentősebb, noha a legnagyobb piaci szereplő járadékának mértékére sem közvetetten, sem közvetlenül nem rendelkezünk információval. Fontos megjegyezni, hogy a piaci verseny kedvező irányba való elmozdítását legtöbbször nem adópolitikai eszközökkel, hanem a versenyjogi szabályozás által érdemes véghezvinni (lásd Mike [2008]).

⁶² Nem mindegy, hogy a piaci szerkezetből adódik ez a bevétel, azaz, hogy a kisszámú jelentős piaci szereplő közötti mérsékelt verseny aránytalanul magas jövedelmekhez segíti-e őket hozzá, vagy a kockázatvállalás elvárt díjazásáról van-e szó.

⁶³ A bankszektorban járadék forrása lehet a lakosság és a vállalatok tömeges hitelfelvétele a 2000-es évek elejétől kezdődően egészen a gazdasági-pénzügyi válságig (2008), amely nem tört meg az állam által kamattámogatott forinthitelezés kivezetésével sem 2004 végén. Azonban a jelzálog alapú devizahitelezés felfutását nemcsak az erőteljes kereslet vagy a gazdaságpolitikai környezet táplálta, hanem a bankszektor kockázatvállalási hajlandósága is. Hasonló folyamat lehet a diszkontárúházak és a hipermarketek térnyerése a kiskereskedelemben a kisebb alapterületű boltokkal szemben, amely részben a fogyasztók érzékenységével magyarázható.

⁶⁴ Az ágazatok indikátorának táblázata megtalálható a mellékletben. Az indikátorok pontos leírását, illetve előállításuk módszertanát lásd Ecostat (2008).

⁶⁵ Például nincs érdemi belépési korlát, alacsonyak a fix költségek vagy agresszív verseny jellemző a domináns vállalatok között.

4. Összefoglalás

A gyakorlatban legtöbbször egymásnak ellentmondó adópolitikai célok szükségszerűen arra kényszerítik a döntéshozókat, hogy prioritásokat jelöljenek ki az adórendszer átalakítása során. Nincs ez másként a 2010-ben vezetett vállalati különadók esetében sem.

Az elemzés rávilágíthatott arra, hogy a vállalati adóztatás inherensen intertemporális volta miatt befolyásolja a gazdasági szereplők jövőbeli viselkedését, így alapvetően a társadalom jólétét is.

A kormányzat vélhetően nem számolt jelentős viselkedési hatással az érintett vállalatok részéről, pedig az előzetes megfontolások alapján a nem kívánatos hatások közül az áthárítás a vártnál erőteljesebb is lehet, ami visszahathat a gazdasági növekedés mozgatórugóira. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a vállalkozások különadók fennmaradásával kapcsolatos várakozásai alapvetően befolyásolhatják a nem kívánatos viselkedési hatások mértékét. A nem kívánatos viselkedési hatások mérséklése érdekében a döntéshozóknak érdemes hihetően azt képviselni, hogy a különadók kivetése egyszeri és időleges hogy a kormányzat által kitűzött hiánycélt középtávon tartani lehessen. Ezzel szemben az államháztartási egyenleg kormány által kijelölt jövőbeni pályájának teljesülésével kapcsolatban jelentős kockázatok vannak. Másrészt, a különadóztatás eddigi gyakorlata azt mutathatja, a különadók az eredeti szándékokkal ellentétben számos esetben tartósan bizonyultak.

A hatékonyság szempontjából vizsgálva a különadókat arra a következtetésre juthattunk, hogy talán a nem kívánt viselkedési hatások (áthárítás, adóelkerülés, beruházások visszafogása, profitmozgatás) ellenőszönzése jelenti a legnagyobb problémát. Ráadásul nem zárható ki az adó akár teljes áthárítása a többi gazdasági szereplőre a nemzetközi tapasztalatoknak megfelelően.

Amennyiben a beruházásokon keresztüli gazdasági növekedést tartjuk szem előtt, és elfogadjuk, hogy a gazdasági szereplők jövőre vonatkozó várakozásai és az ezzel kapcsolatos bizonytalanság a beruházások egyik legfontosabb meghatározói, akkor sem pusztán az optimális (vállalati) adóterhelést és adószabályokat kell csupán figyelembe venni. Az olyan nem közvetlenül viselkedésre ható tényezők is szerepet kapnak, mint az egyszerű szabályozói vagy a stabil makrogazdasági környezet, a hiteles és fenntartható közpénzügyi tervek, amelyek a vállalati beruházások fellendülésében és a jövőbeli gazdasági növekedés és felzárkózás megteremtésének fontos előfeltételei.

Adóbevételi szempontból a különadók igen jelentős többlet-költségvetési bevételt jelentenek, amelyek adminisztratív tehernövekménye igen alacsonynak mondható. A vállalatok közkiadásokhoz való hozzájárulását jelentősen emeli, egyúttal viszonylag kiszámítható az ebből származó bevétel. A viszonylag aggregált (azaz stabil) adóalapok és a 2010-ben visszamenőleges hatályú adóztatás az adókivetés hatékonyságát erősítik.

A méltányossági szempontok közül a különadók leginkább az esélyegyenlőségi koncepció lényegét tükrözik, de egyértelműen megsértik mind a horizontális, mind a vertikális egyenlőség elvét akár ágazaton belül, akár a teljes vállalati szektorban. A jelentős adóterhenövekedés miatt fellépő adóelkerülés, illetve az annak eszközeihez való egyenlőtlen

hozzáférés akár tovább ronthatja az adófizetési morált. A járadék jellegű jövedelmek mértékéről az érintett ágazatokban csak igen közvetett képet kaphatunk a vizsgált mutatók alapján, és leginkább a kiskereskedelem és a távközlés esetében mutatkozik meg mérsékelt piaci verseny és ebből származó járadék-jellegű bevétel.

Irodalomjegyzék

A Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló 2010. évi CLXIX. törvény.

A távhőszolgáltatás versenyképesebbé tételéről szóló 2008. évi LXVII. törvény.

Albertazzi, U. – Gambacorta, L. [2007]: Bank profitability and taxation. Banca D'Italia Working Paper No. 649.

Alesina, A. – Ardagna, S. – Nicoletti, G. – Schiantarelli, F. [2005]: Regulation and investment. Journal of the European Economic Association, 2005(3), 791–825. o.

APEH [2010]: Tájékoztató az ágazati különadó szabályairól. [URL: http://www.apoh.hu/data/cms176205/48_agazati_kulonado.pdf (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Az államháztartás egyensúlyát javító különadóról és járadékról szóló 2006. évi LIX. törvény.

Az egyes ágazatokat terhelő különadóról szóló 2010. évi XCIV. törvény.

Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény.

Bakos, P. – Benczúr, P. – Benedek, D. [2008]: Az adóköteles jövedelem rugalmassága. Becslés és egy egykulcsos adórendszerre vonatkozó számítás a 2005. évi magyar adóváltozások alapján. Közpénzügyi Füzetek 22.

Bakos, P. – Bíró, A. – Elek, P. – Scharle, Á. [2008]: A magyar adórendszer hatékonysága. Közpénzügyi füzetek 21.

Banai, Á – Király, J. – Nagy, M. [2010]: Az aranykor vége Magyarországon. Külföldi szakmai és lokális tulajdonú bankok – válság előtt és válság után. Közgazdasági Szemle, LVII. évf., 2010. február, 105–131. o.

Barrios, S. – Huizinga, H. – Laeven, L. – Nicodème, G. [2008]: International taxation and multinational firm location decisions. [Online: <http://www.bde.es/investigador/papers/sie0906.pdf> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Benczúr, P. [2007]: Az adókulcsok hatása a különböző gazdasági szereplők viselkedésére – irodalmi összefoglaló. Közgazdasági Szemle, LIV. évf., 2007. február, 125–141. o.

Chatelain, J. B. – Generale, A. – Hernando, I. – von Kalckreuth, U. – Vermeulen, P. [2001]: Investment and monetary transmission in the euro area. European Central Bank Working paper No. 112.

Conesa, J. C. – Kitao, S. – Krueger, D. [2007]: Taxing capital? Not a bad idea after all! NBER Working Paper No. 12880.

Cullins, J. – Jones, P. [2003]: Közpénzügyek és közösségi döntések. Aula, Budapest.
De Mooij, R. A. – Ederveen, S. [2006]: What a difference does it make? Understanding the empirical literature on taxation and international capital flows. European Commission Economic Paper No. 269.

Deloitte [2009]: Áttekintő vizsgálat az államigazgatási szabályozásból fakadó vállalkozói adminisztratív terhek teljes köréről, illetve egyes fókuszterületekkel kapcsolatosan részletes felmérések elkészítése. Deloitte Zrt.

Devereux, M. P. – Sørensen, P. B. [2006]: The corporate income tax: international trends and options for fundamental reform. European Economy Economic Working Paper No. 264.

Devereux, M. P. [2007]: The impact of taxation on the location of capital, firms and profit: a survey of empirical evidence. Oxford University Centre for Business Taxation Working Papers, 07/02.

EcoStat [2008]: A Versenystatisztika Adatbázis módszertana. [Online: <http://www.gyh.hu/domain2/files/modules/module25/1477538E93ECA2FD9.pdf> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Elek, P. – Scharle, Á. [2008]: Optimális adózáselméletek és az empirikus mérés lehetőségei, Pénzügyi Szemle 2008/3. 449–458. o.

Entin, S. [2004]: Tax incidence, tax burden, and tax shifting: Who really pays the tax? A report of the Heritage Center for Data Analysis, The Heritage Foundation.

Európai Bizottság [2004]: European tax survey. Taxation Papers No. 3.

Európai Bizottság [2010]: Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway. [Online: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2010/2010_full_text_en.pdf (letöltve: 2011. 02. 28.)]

Gordon, R. [1986]: Taxation of investment and savings in the world economy, American Economic Review, Vol. 76., No. 5, 1086–1102. o.

Gravelle, J. [2009]: Corporate income tax: incidence, economic effects and structural issues. In: Kerver, R. – Head, J. G. (szerk.): Tax reform in the 21st century: A volume in memory of Richard Musgrave. Kluwer, 355–384. o.

Gruber, J. – Saez, E. [2002]: The elasticity of taxable income: evidence and implications. Journal of Public Economics, Vol 84(1), 1–32. o.

Hassett, K. A. – Hubbard, R. G. [2002]: Tax policy and business investment. In: Auerbach, A. J. – Feldstein, M. (szerk.): Handbook of public economics, Vol. 3. Elsevier North-Holland, London. 1293–1343. o.

Heckman, J. J. [1993]: What has been learned about labor supply in the past twenty years? The American Economic Review, Vol. 83., No. 2., 116–121. o.

HÉTFÁ Kutatóintézet [2010]: Az adminisztratív terhek Magyarországon. [Online: http://hetfa.hu/wp-content/uploads/2011/01/SZH04_admininterhek_maon.pdf (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Johansson, A. – Heady, C. – Arnold, J. – Brys, B. – Vartia, L. [2008]: Taxation and Economic Growth. OECD Economics Department Working Papers No. 620.

Katona Klára [2006]: A magyarországi tőkeimportot befolyásoló tényezők újraértelmezése. Közgazdasági Szemle, LIII. évf., 2006. november, 986–1001. o.

Kátay, G. – Wolff, Z. [2004]: Investment Behavior, User Cost and Monetary Policy Transmission – the Case of Hungary. MNB Working Paper 2004/12.

Krekó, J. – P. Kiss, G. [2008]: Adóelkerülés és adóváltoztatások Magyarországon. MNB Szemle 2008. március.

Magyar Köztársaság Költségvetési Tanácsa [2010a]: Becslés a T/581. számú törvényjavaslat külső tételeket érintő költségvetési hatásairól. 2010. július. [Online: <http://www.parlament.hu/irom39/00581/00581-0188.pdf> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Magyar Köztársaság Költségvetési Tanácsa [2010b]: A Magyar Köztársaság Költségvetési Tanácsának becslése „Az egyes ágazatokat terhelő különadóról” szóló T/1374. számú törvényjavaslat költségvetési hatásairól. 2010. október. [Online: <http://www.parlament.hu/irom39/01374/01374-0001.pdf> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Magyar Köztársaság Költségvetési Tanácsa [2010c]: Vélemény a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról. 2010. november. [Online: <http://www.parlament.hu/irom39/01498/01498-0002.pdf> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Magyar Köztársaság Költségvetési Tanácsa [2010d]: Középtávú kitekintés (2010–2014) és a költségvetési szabályok számszerűsítése. 2010. december. [Online: <http://www.parlament.hu/irom39/01498/01498-0555.pdf> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Magyar Nemzeti Bank [2006]: Elemzés a konvergencia-folyamatokról. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_konvergenciajelentes/mnbhu_konvjel_20061218/konvjel_20061218_hu.pdf (letöltve: 2011. 02. 28.)

Medián [2010]: Az Alkotmánybíróság iránt széleskörű a bizalom. [URL: <http://median.hu/object.42640a45-1ebf-4e8c-bf62-50fc2f3466f5.ivy> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Mike, K. [2008]: A versenyjog helye a szabad gazdaság rendjében. Közjó és Kapitalizmus Intézet, Műhelytanulmány No. 7.

Német–Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara [2010]: Konjunktúrajelentés Magyarország 2010. [Online:

http://www.ahkungarn.hu/fileadmin/ahk_ungarn/Dokumente/Bereich_CC/Publikationen/Konjunktur/2010/DUIHK_Konjunkturajelentes_2010_hu.pdf (letöltve: 2011. 02. 28.).

Nemzetközi Valutaalap [2010]: A fair and substantial contribution by the financial sector. Fianl report for the G-20. [Online: <http://www.imf.org/external/np/g20/pdf/062710b.pdf> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Nicodème, G. [2007]: Do larges companies have lower effective corporate tax rates? A European Survey. CEB Working paper No. 07/001, [Online: https://dipot.ulb.ac.be:8443/dspace/bitstream/2013/53920/1/RePEc_sol_wpaper_07-001.pdf (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Nicodème, G. [2009]: Corporate income tax and economic distortions. CESifo Working Paper No. 2477.

OECD [1994]: Taxation and small businesses. [URL: http://www.oecd.org/document/46/0,2340,en_2649_34533_38007150_1_1_1_1,00.html (letöltve: 2011. 02. 28.)].

OECD [2007]: Fundamental reform of corporate income tax. OECD Tax Policy Studies No. 16.

P. Kiss, G. – Reppa, Z. [2010]: Quo vadis, deficit? Mekkora lesz az adóbevétel, ha visszafordul a gazdasági ciklus? MNB Szemle, 2010. október

Page, R. T. [2010]: Foolish revenge or shrewd regulation? Financial-industry tax law Reforms proposed in the wake of the financial crisis. Tulane Law Review, Vol. 85, No. 191.

Ramsey, F. [1927]: A Contribution to the Theory of Taxation. The Economic Journal Vol. 37, No. 145, 47–61. o.

Reich, R. B. [2009]: Szuperkapitalizmus. DEMOS Magyarország – Gondolat Kiadó. Budapest

Sass, M. [2003]: Versenyképesség és a közvetlen külföldi működőtőke-befektetésekkel kapcsolatos gazdaságpolitikák. PM Kutatási Füzetek No. 3. [Online: [http://www1.pm.gov.hu/web%5Chome.nsf/portalarticles/023DB5EA5E2B88E4C1256E130064C344/\\$File/fuzet3.pdf](http://www1.pm.gov.hu/web%5Chome.nsf/portalarticles/023DB5EA5E2B88E4C1256E130064C344/$File/fuzet3.pdf) (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Scharle, Á. – Benczúr, P. – Kátay, G. – Váradi, B. [2010]: Hogyan növelhető az adórendszer hatékonysága? Közpénzügyi füzetek 26.

Törvényjavaslat a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről [URL: <http://www.parlament.hu/irom39/01498/01498.htm> (letöltve: 2011. 02. 28.)].

Valentinyi, Á. [2001]: A tőkejövedelem optimális adóztatása. Közgazdasági Szemle, XLVIII. évf., 2001. június, 459–479. o.

Vartia, L. [2008]: How do Taxes Affect Investment and Productivity?: An Industry-Level Analysis of OECD Countries. OECD Economics Department Working Papers, No. 656, OECD Publishing.

A felhasznált adatok forrásai

A társasági adóbevallás kiemelt adatai (2005–2009):

<http://www.apoh.hu/adostatisztika/tarsasagi.html> (letöltve: 2011. 02. 28.).

http://www.apoh.hu/adostatisztika/tao_stat_100209.html (letöltve: 2011. 02. 28.).

A Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja megbízásából készült versenystatisztika adatbázis elérhetősége:

http://www.gvh.hu/gvh/alpha?do=2&pg=86&st=1&m129_doc=5635 (letöltve: 2011. 02. 28.).

Melléklet

A piaci verseny mértékével kapcsolatos mutatók (2005–2008)

	A mintában szereplő vállalatok száma	A 10 legnagyobb cég részesedése az értékesítés nettó árbevétele alapján (%)	A 10 legnagyobb cég részesedése az összes eszköz alapján (%)	Részesedések relatív szórása az értékesítés nettó árbevétele alapján	Részesedések relatív szórása az összes eszköz alapján	Kisebb vállalatok forgalmának aránya a nagyobbak forgalmához képest (%)	A profitabilitás és a termelékenység kapcsolata mutató számlálója	A profitabilitás és a termelékenység kapcsolata mutató nevezője	Költség-hátrány arány
Távközlés, 2008	574	90,4	91,0	11,1	12,0	0,3	-2,5	15,7	42,7
Távközlés, 2007	606	89,0	91,5	11,6	13,5	0,3	-12,1	13,3	69,4
Távközlés, 2006	602	85,3	89,4	44,6	53,0	0,3	-21,2	13,3	44,6
Távközlés, 2005	533	86,1	91,0	36,9	48,4	0,3	-9,4	15,7	49,6
Kiskereskedelem, 2008	27 343	29,3	36,5	23,8	33,9	2,6	-0,6	4,2	48,2
Kiskereskedelem, 2007	32 901	27,5	33,9	25,0	38,7	2,4	-8,5	3,2	49,1
Kiskereskedelem, 2006	32 589	31,0	40,2	13,3	20,7	2,1	-6,4	3,0	58,7
Kiskereskedelem, 2005	31 423	31,1	39,7	13,8	21,4	2,1	-9,0	3,1	56,7
Energiaellátás, 2008	251	54,2	56,0	3,2	3,1	0,4	4,8	1,2	50,7
Energiaellátás, 2007	292	52,5	54,2	3,3	3,3	0,3	-3,1	5,1	67,1
Energiaellátás, 2006	263	53,3	55,2	18,9	20,5	0,5	-9,9	3,1	73,1
Energiaellátás, 2005	241	52,0	49,6	18,7	18,0	0,6	-4,5	6,4	55,1
Pénzügyi közvetítés, 2008	2 920	60,7	71,9	14,2	13,4	0,1	-6,3	15,3	63,6
Pénzügyi közvetítés, 2007	3 562	44,4	73,8	10,2	15,6	0,2	-21,3	45,9	83,5
Pénzügyi közvetítés, 2006	3 386	48,5	63,0	19,3	22,5	0,1	-32,8	19,9	40,2
Pénzügyi közvetítés, 2005	2 939	49,6	63,5	19,8	22,6	0,1	-20,7	23,3	45,8

Forrás: GVH versenystatisztikai adatbázis

Megjegyzés: a mutatók pontos leírását lásd Ecostat [2008].

TEÁOR'03 kódok, távközlés: 642, kiskereskedelem: 50, energiaellátás (villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás): 40, pénzügyi közvetítés: J.

Jövedelmezőségi mutatók (2005–2009)

%-ban	EBITDA ráta	Tőkearányos működési eredmény [ROCE]	Árbevétel- arányos adózott eredmény [ROS]	Befektetett tőke hozama [ROIC]	Eszközarányos adózott eredmény [ROA]
Távközlés, 2008	31,3	10,7	12,5	9,2	7,3
Távközlés, 2007	29,4	10,6	9,5	8,9	6,2
Távközlés, 2006	28,8	10,8	13,2	8,3	8,2
Távközlés, 2005	31,5	10,9	16,1	8,7	9,0
Kiskereskedelem, 2008	3,3	5,8	0,8	3,3	1,7
Kiskereskedelem, 2007	3,6	7,8	1,9	4,3	4,0
Kiskereskedelem, 2006	3,9	8,4	2,0	4,8	4,1
Kiskereskedelem, 2005	3,7	7,0	1,5	3,9	3,2
Energiaellátás, 2008	6,6	5,2	2,6	3,9	3,2
Energiaellátás, 2007	8,3	5,7	14,8	4,7	15,2
Energiaellátás, 2006	7,2	2,7	3,9	1,7	4,2
Energiaellátás, 2005	12,2	9,7	5,0	7,8	5,8
Pénzügyi közvetítés, 2008	16,1	2,2	30,6	n.a.	2,7
Pénzügyi közvetítés, 2007	48,1	4,5	40,6	n.a.	2,3
Pénzügyi közvetítés, 2006	21,2	4,7	16,7	n.a.	2,1
Pénzügyi közvetítés, 2005	24,9	5,5	19,8	n.a.	2,3

Forrás: GVH versenystatisztikai adatbázis

Megjegyzés: a mutatók pontos leírását lásd Ecostat [2008].

Átlagos társasági adóterhelés (adófizetési kötelezettség/pozitív adóalap, %)

2009	Kis- és nagykereskedelem	Információ, kommunikáció	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	Pénzügyi közvetítés	Vállalati szektor összesen
100% belföldi tulajdon	15,24	14,50	15,96	15,65	14,04
100% külföldi tulajdon	15,60	14,55	15,25	14,88	12,88
50%–100% közötti külföldi tulajdon	15,24	13,96	5,30	13,72	10,08
250 fő feletti létszámú vállalatok	15,42	13,97	15,77	15,24	15,10
50–249 főt foglalkoztató vállalatok	15,65	14,21	14,36	14,76	11,20
2008	Kis- és nagykereskedelem	Információ, kommunikáció	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	Pénzügyi közvetítés	Vállalati szektor összesen
100% belföldi tulajdon	15,25	14,63	15,96	15,64	15,19
100% külföldi tulajdon	15,68	14,35	15,98	15,38	12,57
50%–100% közötti külföldi tulajdon	15,50	15,86	12,18	13,70	11,69
250 fő feletti létszámú vállalatok	15,51	14,80	15,81	15,09	15,36
50–249 főt foglalkoztató vállalatok	15,70	15,31	15,18	15,10	11,68

Forrás: APEH társasági adó gyorsjelentések